

Anul XIV
Nr. 39 (491)
Simbătă
25 septembrie
1971
8 pagini
1 leu

Luceafărul

Săptăminal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

Proletari din toate țările, uniți-vă!

Întâlnirea tovarășului Nicolae Ceaușescu cu membri ai Uniunii Scriitorilor

Marți, 21 septembrie, a avut loc la Comitetul Central al partidului o întâlnire a tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, cu membri ai Uniunii Scriitorilor.

Au fost prezenți tovarășii Paul Niculescu-Mizil, membru al Comitetului Executiv, al Prezidiului Permanent, secretar al C.C. al P.C.R., Dumitru Popescu, membru al Comitetului Executiv, secretar al C.C. al P.C.R., președintele Consiliului Culturii și Educației Socialiste, Mișu Dobrescu, membru suplent al Comitetului Executiv, șeful secției de propagandă a C.C. al P.C.R., Mihai Gere, membru suplent al Comitetului Executiv, secretar al C.C. al P.C.R.

Au participat membri ai conducerii Uniunii Scriitorilor, ai asociațiilor scriitorilor din țară, ai Comitetului P.C.R. al Uniunii Scriitorilor, redactori-șefi ai publicațiilor literare și culturale din Capitală și din țară, scriitori și critici literari români, maghiari, germani, sirbi și de alte naționalități, directori de edituri, reprezentanți ai presei.

Întâlnirea a fost consacrată analizării modului în care Uniunea Scriitorilor acționează pentru traducerea în viață a programului privind îmbunătățirea activității politico-ideologice, de educare marxist-leninistă a membrilor de partid, a tuturor oamenilor muncii, program care se dezbate în prezent în adunări de partid în întreprinderi, la școli, în instituții, în plenaryle largite ale organizațiilor de partid — orașenești, municipale și județene,

întrunind adeziunea totală a comunistilor, aprobarea caldă a oamenilor muncii.

Întâlnirea a fost, de asemenea, consacrată examinării unor probleme legate de pregătirea viitoarei Conferințe pe țară a Uniunii Scriitorilor.

În cadrul dezbaterilor au luat cuvântul Zaharia Stancu, președintele Uniunii Scriitorilor, Aurel Mihale, scriitor, Mircea Radu Iacoban, secretar al Asociației scriitorilor din Iași, Constantin Chiriță, scriitor, secretarul Comitetului P.C.R. al Uniunii Scriitorilor, Aurel Baranga, dramaturg, Pop Simion, scriitor, Eugen Barbu, scriitor, redactor-șef al revistei „Săptămâna culturală a Capitalei”, Adrian Păunescu, poet, redactor-șef adjunct al revistei „Luceafărul”, Nichita Stănescu, poet, redactor-șef adjunct al revistei „România literară”, Titus Popovici, scriitor, Alexandru Andrițoiu, poet, redactor-șef al revistei „Familia”, A.E. Bacovsky, poet, Al. Oprea, critic, redactor-șef al revistei „Manuscriptum”, Eugen Jhebeleanu, poet.

În încheierea dezbaterilor a luat cuvântul tovarășul Nicolae Ceaușescu, care a subliniat sarcinile ce stau în fața Uniunii Scriitorilor, a tuturor celor care își desfășoară activitatea în domeniul literaturii, în vasta acțiune de educație socialistă a maselor, pentru crearea unor opere care prin înaltul lor mesaj să slujească idealurile socialismului, poporul, națiunea noastră socialistă, aducându-și contribuția la formarea omului nou, făuritor al societății socialiste multilaterale dezvoltate.

„CONTEMPORANUL” — 90 DE ANI DE LA APARIȚIA PRIMULUI NUMĂR, 25 DE ANI DE LA APARIȚIA SERIEI NOI

Mesajul adresat de tovarășul Nicolae Ceaușescu revistei „Contemporanul”

Cu prilejul împlinirii a 90 de ani de la tipărirea primului număr al „Contemporanului” și a 25 de ani de la apariția sa în perioada de după eliberarea țării, doresc să felicit caluros colectivul redacțional și colaboratorii revistei.

Revista „Contemporanul” a jucat un rol important în istoria modernă a României; apărută în perioada intrării proletariatului român în arena social-politică a țării, „Contemporanul” s-a situat de la început de partea forțelor înaintate ale societății, militând pentru interesele și revendicările maselor oprimate, pentru idealurile de libertate națională și socială ale poporului. Un rol de seamă a jucat „Contemporanul” în răspindirea, în România, a ideilor avansate ale epocii, a principiilor socialismului științific, contribuind la unirea mișcărilor muncitorești cu noua ideologie revoluționară a proletariatului, la ridicarea pe o treaptă superioară a luptelor sociale din țara noastră. În acea perioadă, „Contemporanul” a oglindit poziția progresistă, patriotică, pe care s-au situat numeroși intelectuali de seamă, cărturari și militanți sociali care au înțeles să-și pună creația, talentul, cuvântul și fapta în slujba poporului, a independenței naționale și eliberării sale sociale. Cinstim memoria cărturarilor și publiciștilor militanți care, grupați în jurul „Contemporanului”, au făcut din ridicarea nivelului de cultură al poporului, din răspindirea largă în mase a ideilor materialiste, din făurirea unei arte și culturi inspirate din necesitățile dezvoltării progresiste a societății românești, țelul suprem al creației și activității lor.

Din 1948, de când a apărut primul număr al noii serii, „Contemporanul” s-a înscris în viața socială ca o publicație militantă în slujba politicii partidului comunist, a clasei muncitoare, a poporului ridicat la viața nouă.

Privind retrospectiv activitatea desfășurată de „Contemporanul”, în perioada de după eliberare, se poate spune că paginile sale au oglindit tabloul amplu al participării devotate, entuziaste a intelectualității noastre, alături de clasa muncitoare, de țărânie, de toți oamenii muncii, la lupta pentru transformarea revoluționară a societății românești, elanul cu care oamenii de cultură au răspuns chemării partidului nostru comunist, și-au însușit politica sa și au acționat pentru transpunerea ei în viață, pentru edificarea socialismului pe pământul României. În decursul acestei perioade, „Contemporanul” a adus o contribuție însemnată la făurirea culturii noastre noi, pătrunsă de idealurile socialismului, de ideile filozofiei materialist-dialectice, de concepția despre lume și viață a proletariatului. Prin aceasta, „Contemporanul” și-a curcit prestigiul în opinia publică, s-a afirmat ca demn continuator al luminosoanelor sale tradiții de aproape un secol.

Astăzi, în fața revistei „Contemporanul”, a întregii noastre presei, ca de altfel în fața întregului popor, stau sarcini tot mai mari și complexe, exigențe sporite. Este știut că poporul nostru este angajat cu toate forțele, cu întreaga sa energie, într-o uriașă activitate creatoare pentru înfăptuirea prevederilor planului cincinal, pentru dezvoltarea bazei tehnico-materiale a noii orânduiri, pentru perfecționarea continuă a organizării societății, asigurând premisele ridicării neîncetate a nivelului de trai material și spiritual. Incadrându-se în vasta activitate de construcție economică și socială a țării, revista „Contemporanul” este chemată să-și consacre întreaga activitate transunerii în viață a hotărârilor Congresului al X-lea al partidului, a programului făuririi în patria noastră a societății socialiste multilaterale dezvoltate.

În organizațiile partidului, în toate colectivele de muncă se dezbate în prezent programul de intensificare a activității ideologice și de educație socialistă adoptat de conducerea partidului, program îmbrățișat cu deplină adeziune de toți comunistii, de clasa muncitoare și țărânie, de intelectualitate, de toți oamenii muncii fără deosebire de naționalitate. Întreaga opinie publică din țara noastră este conștientă de importanța deosebită a educației socialiste — parte componentă inseparabilă a edificării socialismului și comunismului, ce implică în mod necesar o înaltă conștiință revoluționară, un spirit de profundă responsabilitate socială, o concepție filozofică și o etică avansată. Răspunzând acestor cerințe obiective ale dezvoltării noastre sociale, revista „Contemporanul”, ca de altfel toate publicațiile din țara noastră, este chemată să joace un rol activ în nobila operă de educare socialistă a maselor, în lărgirea continuă a orizontului cultural al celor ce muncesc, în făurirea omului nou al societății comuniste.

Militând neobosit pentru propagarea ideologiei noastre marxist-leniniste, a filozofiei materialist-dialectice, revista este chemată să contribuie tot mai eficient la formarea unei concepții științifice, revoluționare a celor ce muncesc, la cultivarea în rindul intelectualității și a maselor largi de cititori a înalțelor idealuri ale socialismului și comunismului. Astăzi, ca și cu nouă decenii în urmă, „Contemporanul” poate și trebuie să se afirme ca o largă tribună activă de luptă pentru cele mai înaintate idei ale epocii — ideile socialismului și comunismului — pentru cel mai avansat umanism — umanismul socialist! Ținând seama că și în domeniul culturii, al artelor, al gândirii filozofice se manifestă cu putere lupta dintre vechi și nou, dintre ideile înaintate și cele perimate, depășite de evoluția istorică, este necesar ca revista să combată cu tărie concepțiile retrograde, antiștiințifice, curentele de gândire care nu slujesc progresului social și uman, teoriile străine de interesele poporului, ale celor ce muncesc. Una din îndatoririle de onoare ale revistei „Contemporanul”, ca și ale tuturor ziarelor și revistelor din țara noastră, este de a ajuta pe cititori să înțeleagă, de pe pozițiile partidului, fenomenele noi ale vieții sociale, schimbările profunde care au loc în lume, realitățile epocii contemporane, aspirațiile progresiste ale umanității, pentru ca fiecare să poată acționa conștient, cu toate energiile și capacitățile sale, la crearea în România a unei înalte civilizații materiale și spirituale socialiste, în lupta universală pentru o viață mai bună.

Revistei „Contemporanul” îi revine un rol deosebit de important în promovarea artei realiste, militante, pătrunsă de patosul revoluționar al vremurilor noi pe care le trăim, a unei arte în-

chinată omului, perfecționării sale morale, în nobilitării și îmbogățirii vieții spirituale a întregului nostru popor. Literatura și arta ce se creează astăzi în patria noastră au menirea să redea în mod veridic realitățile specifice ale societății socialiste în care trăim, să înfățișeze dialectic procesul dezvoltării noastre sociale, lupta dintre vechi și nou în toate sferile creației materiale și spirituale, să contribuie la înălțarea a ceea ce este negativ în societate, să cultive un model înaintat de viață. Numai astfel ea va putea deveni un factor activ al progresului, o forță transformatoare dinamică în mersul nostru înainte.

Situându-se pe pozițiile gândirii materialist-dialectice, care relevă rolul hotărâtor al maselor în făurirea istoriei, forța creatoare a omului, care preamărește poporul — făuritorul tuturor valorilor materiale și spirituale — este firesc ca literatura și arta să pună în centrul atenției lor cunoașterea și reflectarea vieții celor ce muncesc, existența multilaterală a omului. Tocmai de aceea, datoria revistei este de a sluji în întreaga sa activitate, interesele maselor largi ale celor ce muncesc — principalul beneficiar al oricărei creații literar-artistice, al întregii culturi înaintate, a tot ce făurește noua noastră societate.

„Contemporanul” poate, de asemenea, juca un rol mai activ în participarea oamenilor de cultură, a creatorilor de artă, a intelectualității patriei noastre la întreaga viață social-politică, în creșterea contribuției lor — alături de clasa muncitoare, de țărânie, de întregul popor — la propășirea României socialiste.

„Contemporanul” poate aduce o contribuție sporită la popularizarea marilor valori ale culturii realiste umaniste, universale, ale cunoașterii științifice, ale gândirii înaintate de pretutindeni, ale patrimoniului spiritual al tuturor popoarelor. În spiritul politicii României de largă colaborare internațională, de pace și prietenie cu toate popoarele, „Contemporanul” este chemat să militeze pentru dezvoltarea relațiilor culturale dintre poporul nostru și celelalte popoare, pentru participarea activă a țării la schimbul de idei și de valori artistice pe plan mondial, la dezvoltarea culturii și civilizației contemporane. Urez colectivului redacțional și colaboratorilor revistei „Contemporanul” noi succese în realizarea marilor răspunderi încredințate de partid, în eforturile închinade educației socialiste a maselor, dezvoltării și înfloririi culturii noastre noi, propășirii poporului român.

NICOLAE CEAUȘESCU

Secretar general al Partidului Comunist Român
președintele Consiliului de Stat
al Republicii Socialiste România

Scriitorii colaboratori și redactorii ai revistei „Luceafărul” adresează colectivului revistei „Contemporanul”, cu prilejul împlinirii a 90 de ani de la apariție și a 25 de ani de activitate a seriei noi, profunde omagii colegiale, cele mai frumoase felicitări, cu adinca încredințare că misiunea acestei importante publicații — care a înscris serioase contribuții la istoria culturii, literaturii și artei românești, la dezvoltarea din anii noștri a culturii socialiste — va fi dusă mai departe prin noi succese, în slujba progreselor strălucite ale patriei și poporului nostru, ale idealurilor noastre comuniste.

LUCEAFĂRUL

EUGEN MUNTEANU (elev-București) : ODIHNA

semnificații

Timpul operelor de sinteză

Dacă pe vreun calificat om de cultură, care se îndeleținește cu scrisul — om tânăr sau între două vârste — îl întrebați când va da o operă mare, de sinteză, el va răspunde invariabil cam în acest fel: „Mai aștept, mai meditez, mai string material. Pe parcurs, uite, public alte cărți. De ce să mă grăbesc?” Mai pot exista, desigur, și alte variante, dar, în linii generale, ele se reduc toate la atitudinea și la sensul răspunsului de mai sus.

Nu știu dacă ați surprins aci două trăsături care, mie cel puțin, îmi apar curioase. Mai întâi, în această vreme febrilă a noastră, omul declară, aproape cu indiferență, că nu se grăbește. În al doilea rând, el nutrește prejudecata că momentul sintezelor ar fi vârsta înaintată, poate chiar bătrânețea, pînă cînd mai are destul timp să se gîndească. Un asemenea om vrea să apară înfelept, modest, de bun simț; în fond, însă, el se situează pe o poziție între intelectuală și utopică.

Este banal, dar totuși trebuie să repet, că oricîte date ar vrea să stringă și oricît ar medita asupra lor, mai vin mereu, de la an la an, alte noi contribuții pe lume, așa încît procesul la care se angajează nu se va termina niciodată. În consecință, și pers-

pectiva sintezei se va depărta necontenit, ca și zidurile Mecii din poemul lui Macedonski. El trăiește totuși cu speranța vagă că, după o experiență îndelungată, poate la bătrînețe, va putea să o realizeze. N-aș dori să risipească asemenea iluzii, dar trebuie să o fac! Bătrînețea nu este vîrstă stîlucită, ci a amintirilor, a memoriilor, a testamentelor germanice, cel mult o corectivă parțială și a anexelor la cuceririle realizate mai-nainte. Iată un exemplu. Cunoscutul învățat și gînditor german în materie de artă, Wilhelm Worringer, a dat în 1908, cînd era foarte tînr, o sinteză epocală în cartea sa Abstracție și simpatie. În 1959, de astă dată foarte bătrîn, el adaugă, cu ocazia ediției de-atunci a lucrării, un Cuvînt concludiv după cincizeci de ani. Worringer revine după jumătate de veac cu o anexă din cele mai pasionante, întocmită totuși nu-mai pe baza sintezei din tînerere și, negreșit, fără însemnătatea acelei prime contribuții. Un asemenea caz exemplar nu poate, oare, să dea de gîndit celor care așteaptă?

Dar să nu mergem prea departe, și să ne oprim chiar la noi. Cultura noastră dintre cele două războaie a marcat și ea o perioadă de sinteză ră-

sundătoare. Dacă le fixăm în context biografic, putem surprinde că mai toate au fost înfăptuite de oameni de sub 45 de ani. Așa a dat Lovinescu cele trei volume de Istoria civilizației române moderne în 1924-25, cînd nu împlinise încă acea vîrstă. Un Tudor Vianu a avut gata în minte, și a început să redacteze materia sa Estetică la 34 de ani. Și, desigur, un asemenea om numai de lipsă de seriozitate — atît pe planul documentării cit și pe acela al reflecției — nu poate fi bănuț. La 36 de ani, Lucian Blaga și-a inaugurat seria Trilogiilor. Monumentala sa Istorie a literaturii române de la origini pînă în prezent este dată de George Călinescu la 42 de ani. Nici unul din acești străluciți oameni ai noștri n-a mai așteptat bătrînețea pentru a crea cîte o mare sinteză care să le împodobească epoca. Și asemenea sinteze, cel puțin parțial, au dădunit, și vor mai dăduni cît există cultura noastră pe lume.

Mai putem adăuga ceva la aceste ilustrări, venite de la învățătorii noștri atît de apropiați? Concluzia implicită se convenențe în întrebare explicită, întrebare adresată capacităților românești de astăzi: pe cînd sintezele?

Edgar PAPU

PĂCATELE JUDECĂTORILOR

EUGEN JEBELEANU o prezență dorită

Îspita poeziei, ca exprimare ingeniu sau derivată intelectual, nu ocolește, îndeobște, decât puține persoane, mai ales la anii tineri. De farmecele reductibile ale muzelor au fost seduși prin istorie filosofi, militari, oameni de știință, gospodine, tehnicieni de diverse specialități, medici, negustori, instalatori, lucrători cu munci de răspundere, judecători și alți factori de justiție. Și, iată unde voiam să ajungem, poezie au compus până când și cel al cărui prim rost este să judece scrisă de alții — CRITICII. De la marii legistatori ai literelor noastre (Măiorescu, Iorga, Ibrăileanu, Călinescu, Vianu) până la critici ce pot fi întâlniți pe strădă (precum Ion Negoițescu și Dumitru Micu), acești „judecători” literari au păcătuit și păcătuit liric, neconștient sau parolomios.

Tinărul critic Florin Manolescu le-a luat urma prin decenii acestor confrăți ai săi, și, adunând într-o *Addenda* antologică texte în versuri, și-a așternut considerațiile și concluziile în studiul pus în fruntea acestui depozit de vise poetice. Textul, de o remarcabilă concizie și decizie în expresie, sfârșește prin a te captiva.

Florin Manolescu pleacă de la o constatare de loc incurajatoare pentru acțiunea sa: deși nume mari de critici s-au ilustrat în poezie, în istoria literaturii noastre nu există nici-un asemenea critic-poet demn de a fi luat în seamă, în eşalonul de frunte al poeziei. Ce rost mai are atunci să vorbim despre acești judecători prinși în culpă? Mai ales după precizări grave, precum: *Spre deosebire de poezia poezilor, care este model de existență al acestora, rațiunea lor de a fi, poezia criticilor are o existență corelativă și parazitată. Ea rezultă, în majoritatea covârșitoare a cazurilor, dintr-un proces de predicție, fiind, de aceea, o meta-poezie.*

Ideea fundamentală a lucrării impresionează prin subtilitate. Tot acest excurs prin visul poetic al personalităților critice își are justificarea într-o descoperire, oarecum surprinzătoare: „Crescând în umbra poeziei poezilor, hrăniți de din ea, poezia criticilor devine în felul acesta o imagine indispensabilă pentru înțelegerea poeziei propriu-zise, a cărei față liniștită ea este. Iată de ce putem afirma acum că textele lirice ale criticilor reprezintă un model al istoriei poeziei românești, care, examinat îndeaproape, oferă cheia oricărui poet, a oricărui curent sau a oricărui școl literar”. Este uimitor, spune autorul, în presia de progres pe care o poate da o antologie pe criterii cronologice a poeziei criticilor! Și aceasta se explică prin deosebiri de structură în-

tre actul poetic și actul critic. Poezia criticilor este nu emanație „naturală” ci *ilustrare* a creației poezilor, fapt de cultură. Privindu-le ulterior, în perspectivă istorică, vom face aceea constatare care l-a determinat, credem, pe Florin Manolescu să scrie acest studiu: că, anume, poezia criticilor nu urmează „legile” poeziei adevărate, ci pe cele ale criticii! Autorul arată în ce constă deosebirea principală: „În timp ce poezia adevărată este imprezvizibilă și discontinuă în evoluția ei, poezia criticilor progresaază, având trecut, prezent și viitor. Ea refacă o istorie ideală a Poeziei, oferindu-i coerența și echilibrul care îi lipseau, pentru că ea se dezvoltă pe măsură ce se desăvârșește, în critici, înțelegerea ideii de Poezie”. Ilustrare grațioasă, la noi: primii

să spunem că cercelându-l pe critici într-un domeniu ne-definitiv al scrisului lor, tinărul autor scoate din această cercetare idei importante pentru însăși activitatea critică (s-ar putea chiar zice că volumul lui Manolescu are, o fină intenție didactică). Arătând ce nu este și ce nu reușește în poezie critică, el — autorul — sugerează „drama criticilor literare și demnitatea ei în același timp” care constă în „a înțelege până unde se poate merge în critica literară, a trăi cu nostalgia libertății depline, acceptând imposibilitatea realizării ei...”

Esențială în viața criticului este ideea de subordonare. El nu poate fi „liber” de obiectul demersului său. Despre o operă sau un scriitor nu se poate spune orice, criticul este obligat — prin înșeși datele meseriei sale — la fidelitate față de obiect. „Eliberându-se” de el, îndepărtându-se, el nu mai face critică ci ficțiune pură. „o literatură de un tip special, în care incidental, personajele se numesc fie Eminescu, fie Creangă, fie Caragiale”. Poetul, prozatorul trebuie să se supună propriului său adevăr, singurul care interesează și în numele căruia el poate impune alte rapoarte între lucruri, „ordinea” sa. Criticul este, în schimb, condus de alte criterii. El nu poate ignora adevărul operii. Chiar dacă el propune o ordine a sa proprie, nouă, unei creații, aceasta nu e cu adevărat proprie, independentă: ordinea propusă de el, există mai înainte în operă, el a descoperit-o doar. Astfel, conchide Manolescu, libertatea criticului este necesitate înțeleasă. „Impotrivă textului noi nu putem lucra”, trebuie să-i acceptăm „forța de gravitate”. Sînt idei cuminți și pline de realism, cu deosebire laudabile acum, când s-a deplasat centrul de greutate al criticii de la funcția ei judecătorească, la funcția „creatoare”, înțeleasă de unii comentatori în mod abuziv. La urma urmelor, încheie autorul, importantă este „mentalitatea criticilor, despre care se poate spune că nu reprezintă altceva decît o formă de manifestare a lipsei de independență”.

Cartea lui Florin Manolescu este o meditație gravă despre destinele criticii. N-am vrea să se înțeleagă că este un op abstrus, dimpotrivă lectura este atrăgătoare, clară. Îi propășim chiar autorului câteva oraliții: un „Primesc!”, avocățesc, la pagina 30, sau fraza finală: „Totul este atît de limpede, încît nici n-ar fi trebuit să facem atîta discuție”.

Ilie CONSTANTIN

cronica literară

critici-poeti (Radu Ionescu, Măiorescu) nu sînt ceva mai mult decît niște versificatori. În timp ce, de la Călinescu încoaace, au devenit, unii, chiar poeți!

(N-am vrea să polemizăm cu Florin Manolescu, dar impresia noastră este că Matei Călinescu poate fi socotit în primul rînd poet, unul dintre cei importanți în generație, criticul și prozatorul fiind alții pe trunchiul poetic! Nu e mai puțin adevărat că autoritatea de critic a acestui autor și relativă înțirire cu care a apărut în poezie, au determinat imaginea acceptată și de Manolescu. În fine, autorul „Poeziei criticilor” pare a nu acorda nici o atenție tendinței de pluralitate creatoare manifestă în orice scriitor, în critic ca și în poet, în dramaturg ca și în romancier. Nouă ne pare o considerație demnă de luat în seamă, practic sînt extrem de rare cazurile de scriitori cantonați în exclusivitate într-un singur gen literar; mai probabil este că orice scriitor simte îndemnul launtric de a folosi întreaga paupole, exprimîndu-se pe rînd prin vers, comentariu critic, ficțiune narativă. Cu aceasta, nu scădem prin nimic din meritele cărții, nici nu punem la îndoială validitatea concluziilor ei).

Nu e inutil să observăm că lucrarea lui Florin Manolescu, vorbind despre poezie, vizează mai ales critica. Vrem, adică

considerații

Rigoarea poetică

Vocația primordială a poeziei pare a fi aceea de a sfida orice definiții, reguli, clasificări; și asta, fără cine știe ce orgolii, ba chiar cu un fel de seninătate, care acționează și ca o putere ironică, punînd orice afirmație prea răspicată într-o postură mai mult sau mai puțin ridicolă. Întrebările cu privire la esența poeziei, la geneza și rosturile ei, devin cu atît mai acute. Este poezia un produs al inspirației? Este ea rezultatul unui proces conștient, menit să facă din cititor un inspirat? Este ea substanțial distinctă de proză, sau doar aparent? Încercarea de a răspunde acestor întrebări care nu sînt decît etichete dintr-un număr de posibilități — este silită să înceapă prin a lamuri înșeși termenii în care sînt formulate.

Să începăm și să sfîrșească. Dacă izbutim pînă la urmă să definim ceva, nu poate fi niciodată vorba de poezia însăși, ci doar de termenii în care ne-am pus marile sau micile întrebări cu privire la ea. Tot ceea ce putem spera este să deslușim propria noastră atitudine față de poezie: să descriem ideea-l poetic pe care am dori să-i atingem noi înșine. Criticul autentic e supus unei subtile convulsii și chiar dacă nu scrie versuri, el începe să se besească despre poezie, ca un poet; va rosti nu altă judecată și sentințe, cît optimi. Atunci cînd aceste optimi sînt profunde, în ele nu mai subsistă nimic sau aproape nimic „subiectiv”; alocînd, renunți la timp, te depășești, îți asumi o răspundere obiectivă, în care esteticul începe să participe la ordinea ritului; cu alte cuvinte, accepți niște îndatoriri, te angajezi să le respecti, te inseri în perspectiva unei unități, carea este gata să-ți sacrifice măruntele (sau marile) capricii ale „personalității” tale, ispitele haotice ale „eului”.

În ceea ce mă privește, sînt partizanul unei poezii lucide și al unei poezii care-și creează, în deplină cunoștință, propria „legislație”, al unei poezii care se gîndește pe sine — fără a implica nimic discursiv, conceptual, în această gîndire: al unei poezii care e oricînd aptă să răspundă de ea însăși, cuvînt după cuvînt, silabă după silabă, literă după literă. Îmi dau seama, însă, că și alte optime pot duce la o poezie care să poarte — supra — aspirație — pețetea inconfundabilă a autenticității. Alte optime care să-l confrunte, însă, pe poet cu dificultăți la fel de mari, și care să-i dea o dorință la fel de aprinsă de a le înfrînge. De un singur lucru sînt sigur: în domeniul poetic nu există loc pentru nici un fel de confort.

Inspirat sau calculat, fierbinte sau rece, cuvîntul poetic propune și chiar instituie o ordine: lipsită de orice rigiditate, dar cu legi stricte, deși adeseori inefabile; aș zice că aceste legi rîmîn invizibile alîta vreme cît sînt respectate și se vădese doar cînd sînt încălcate sau trădăte; dar nici atunci nu pot fi formulate într-un limbaj generalizator, pentru că de fiecare dată ele se înfățișează alfel, ilustrînd paradoxul unei rigori proteice. Orice poet adevărat simte aceste lucruri, le știe, își dă seama de ele cu o ciudată limpezime, care ține pe jumătate de conștiință (și în sens intelectual, și în sens moral), pe jumătate de intuiție. Oricărui fals poet — și sînt atîția — asemenea probleme nu-l spun nimic; i se par, pur și simplu, irelevante, greșit puse, absurde în înșeși datele lor. Și asta, pentru că poezia nu-l angajează în nici un fel; iar dacă va pleda, în legătură cu poezia, pentru o direcție sau alta, n-o va face decît spre a-și justifica propriile comodități ori inerții. Unora le vine mai ușor să scrie „versuri ce din coadă au să sune”, alții preferă versul alb; unora le e mai la îndemînă poezia „clară”, altora poezia „obscură”, unora cea „muzicală”, altora cea „picturală” etc.; de aici se nasc atîtea pseudodiscuții și chiar pseudopolémici. În astfel de cazuri se confruntă însă nu niște optime diferite (care se nasc din deficiența libertate a vocațiilor) ci niște triste predețermînări ce se cred cu atît mai justificate, cu cît sînt mai intolerante și mai agresive față de celelalte (mediocritatea e de obicei fanatică). Poetulului adevărat nimic nu-i e mai suspect decît ceea ce-i este mai la îndemînă, ceea ce-i vine mai ușor. El știe că sensul poetic se naște dintr-o luptă (Baudelaire vorbea de un „gust pasionat pentru obstacol”), el este incununaarea unei lupte: o victorie asupra hazardului și arbitrarului.

Matei CALINESCU

ADRIAN PĂUNESCU

istoria unei secunde

Poezii. Editura „Cartea Românească”.

avant premieră editorială

ALEXANDRU LUNGU

Poemc

Editura „Eminescu”

Adr. P.

compendiu

IRINA MAVRODIN

Reci limpezi cuvinte

Pentru Irina Mavrodin (traducătoare competentă a unor capodopere din literatura franceză) poezia este o destăinuire fcută în singurătate cu speranța că lumea poate fi îmbinată printr-o persecterență unită. Alîta timp cît cuvintele sînt însoțite de această tensiune, o limie plină de respect le înconjoară și le face să sune asemenea unui murmur implorator. Autotarea își povestește bucuriile sau temerile, atrage atenția asupra vreunui tablou delicat sau își pleacă fruntea cu resemnare cînd se simte amenințată. Impresia de taină pe care o dezlăuie, de bunătate consecventă în fața oricărui inconsecvent este realizată prin mijloace atît de simple încît pare inexplicabilă: „Dacă atîta lumină i se dăună pe față înseamnă că e murit? / În umbra căror frunze i se clatină pe față / și ce păsări aude cîntînd?” — Umbra căror frunze, O explicație există, de fapt, dar nu ține de text, ci de fondul moral. Ca dovadă, atunci cînd versurile se autonomizează estetic, ritmul se desprinde și cuvintele focusează, caat, fără viață: „Noapte stîtută urcare / catifea ce se apasă cu gheare / de lunecusul perete cade se agită iar din creieri dă să iasă / mare și străimiclos eret” — Geneză, Volumul Recii limpezi cuvinte (ed. Cartea Românească) trebuie tratat mai mult ca document al unei sensibilități decît ca literatură.

MIRA PREDĂ

Ascunsă vulnerare

Tăietura de aer a sonetului ca și consacarea sa de către autori celebri aruncă o lumină solemnă asupra oricărui cuvinte. Un sonet compus chiar din alăturări arbitrar de sunete își păstrează farmecul rece, prețios și grandiloculent, poezia Mirei Predă trăiește tocmai din această generozitate a formei. Versurile ei nu domină, ci ocupă sonetul cu grijă de a nu lăsa nici un spațiu liber. Asemeni unor vase, sonetele din volumul Ascunsă vulnerare (ed. Eminescu) ar putea fi răsturnate pentru a-și revărsa conținutul amorii. Ar rezulta o poezie de genul acesta: „Cu virful unei spine / am zgoriat incantații dăcute de sibila pe lu-

tul meu nears în tine usiat / Tot adunînd durerea din rîni în rîni, / tăcerea s-a limpezit în noi de mult și în cupă de argilă îi sunet grav”. Adunate la un loc, în forma supină, de amforă, a celor două terține, toate aceste complicații își recapătă aparențele: „Pe lutul nears uitat în tine. Am zgoriat cu virful unei spine / Tăcute incantații de sibila... / Tot adunînd din rîni în rîni durerea. / În noi de mult s-a limpezit tăcerea / Și-i sunet grav în cupă de argilă” — Sibila.

Ca și volumul anterior, Promotorii, Mira Predă alîncează a mare alîmitate pentru cultura elină. Pentru aceasta e aplicează la termenii specifici așa înad cum forma în sine a sonetului nu înseamnă creație, nici cuvinte ca ambrozie, drîdă, nereida, hamadriadă, myrt, bacanală, Dioscur, Pegas, Olimp, He-faistos, Ahile, Homer etc. nu reușesc prin propria lor forță de evocare să înlocuiască talentul. Foarte rar, prin barierele culturii, se strecoară cite un fir subțire de poezie: „Dă-mi mina: ne cheamă în albe candori / Sălbăticiilor meri și sovirful înalt, / Crescut să măsoare al cerbilor salt. / Dă-mi mina să trecem pîrlul grăbit, / Pădurea din basm pentru noi s-a trezit. / Ascultă cum cîntă din crîde viori” — Ceesul cadentelor.

RADU CIOBANU

Crepuscul

Romanul Crepuscul (ed. Eminescu) reprezintă deznălarea nucelei. După-amiaza bătrînelui domn care deschidea volumul cu același titlu publicat de ed. Albatros la începutul acestui an. În mod surprinzător, realismul factil caracteristic nucelelor se transformă în roman într-o observație de mare amploare. Radu Ciobanu nu are puterea de a inventa subiecte și de aceea el eșuează cu predestinare în genul scurt. Romanul însă îi oferă limpeztea de a medita, de a scoate din uitare o întreprind lume. Bătrînel Sever Moldovanu, personalul central al nucelei, s-a incomunit acum de numeroase alte personaje care dau imaginea concretă a istoriei. Totodată, viața sa intimă s-a populat cu sentimente complexe, contradictorii. Autorul privește de sus animația fără a cobori prin patetism nici atunci cînd se iese momente dramatice. Da-

torită consecvenței sale, pe scena romanului se desfășoară netulburat un spectacol cu substrat simbolic. Este vorba despre amurul așteptatului de valori răvășit de război și înlocuit de forte pe care bătrînul Sever Moldovanu le ignora. Asemeni lui Moromete, Sever Moldovanu este un umanitarist empiric care încearcă să amine evenimentele inevitabile. Desi intelectual, el nu se ridică la independența spirituală a personajului lui Marin Preda, dar nici nu ramine în umbra acestuia, deoarece personalitatea sa se dezvoltă pe altă latură: autorul îi urmărește manifestarea sentimentului de siguranță în tabieturile care formează ritualul eticii mic-burghize. Personajele care gravitează în jurul bătrînelui (Vlad, Olimpia, Marilena) sau cele pe care el le aduce în prezenț prin intermediul memoriei (Liriu, Lina) sînt, de asemenea, particulare recede demonstrative, romanul lui Radu Ciobanu este valoros prin capacitatea de a da unui simbol desăvârșirea vieții reale.

Alex. ȘTEFĂNESCU

MIRCEA ȘERBANESCU

Miscricioasa sîrcină

Proză pentru tineret. Editura „Albatros”

proverbe Cimpul alb, oile negre

— Carte n-am învîntat da tot am minnat sărat, — zise domnul Parimie, căzînd în doaga proverbului și în odăie și la masă se lăsă o linie ca într-o oală nouă.

— Scoase ziarul îl împături și-l despăturii și-și cufundă obrazul în el și lîngura în cioba de șosie cu multă slanină pătrat-pulitoare. Nu știa, pentru că nu-și stricase prea mult ochii lăsîndu-i să zăbovească pe „cimpul alb cu oile negre” — vorba ascuțită încă de circulație scrisă a Păstorelului că citînd la masă nu guști ce citești și nu înțelegi ce mînîni. Pentru că iada și capra sîrneră ascendent competitiv casa și masa, domnul Parimie sărise compie.

— Asta e, totul depinde de ce atîrnă: de frînghie de matase sau de funie de cinopa, mai dădu odată, domnul Parimie în doaga proverbului și cu neica în perete. Apoi se ridică, și înainte de a trece dincolo în dormitor anunță: — Imi vei aduce ligheanul cu apă fierbîn te și sare și, desigur, pintra ponce pentru călcie.

— Acesta, acum netede, lucioase și rotund, ca două mere, băteau tocul papucilor și străluceau și luminau în semiohscuvitatea zebrați de jaluzele a camerei parcă ceea mai mult decît chelia.

— Acus, ocnă mică de sare dulce, îi făgădui și-l alîntă Parimie schimbînd oalele d pe foc. Prîcînd zărlăria îi reni o idee doar o obosi, o vîlă repede și ea adormi cu capul pe brațe și cu brațele pe masă.

Nicolae VELEA

Tema povestitorului

Ultima carte a lui Marin Preda, *Imposibila intoarcere*, a fost salutată de critică încă înainte de intrarea ei în librării. Ne-a impresionat evasi-unanimitate surpriza incertatei de majoritatea comentatorilor. Criticii s-au mulțumit să consemneze valoarea cărții, cu gândul că în felul acesta și-au făcut datoria.

Este oare mare școala să spui astăzi că Marin Preda scrie cărți bune, după *Moromeții*, *Risipitorii*, *Intrusul*? Laudele fără măsură adorm spiritul lectorului și ucid ca o boare otrăvitoare interesul acestuia.

Ambiția autorului este foarte mare în *Imposibila intoarcere*. Marin Preda și-a gândit toată conduita sa de scriitor în mod organic, cu intenția de a nu lăsa la discreția posterității sau chiar a cercetătorului actual nici un gest lejer, nici o trăsătură fără justificare. Se află aici și conștiința că viața sa a îndeplinit datele unei existențe fără pată. De aceea, el poate spune acum cititorului: așa am gândit, așa am făcut... Sint greu de găsit în lumea scriitorilor români dintotdeauna oameni care să poată spune totul despre sine. Marin Preda crede că el deține această posibilitate, și în felul acesta are șansa de a se pune la adăpost de orice fel de speculații despre sine. Este adevărat, că orice fel de afirmații despre scriitorul Marin Preda vor trebui acum să pornească de la ceea ce el însuși a stabilit ca reprezentativ pentru conduita sa artistică și pentru opera sa. El poate astfel să convingă o epocă și viața lui Călinescu cu opera autorului *Scrinul negru* din acei ani și să arate inautenticitatea ei. Așa apare Călinescu în oglinda concepției lui Marin Preda. Din punctul de vedere al lui Călinescu însuși, lucrurile sunt altele. Scriitorul preocupat de drama disoluției universului țărănesc tradițional, pe care a exprimat-o cel mai bine în noi, nu era sensibil la o altă formă de existență și de expresie: parodia. Lui Marin Preda nu-i place nici Joyce, un alt mare romancier al secolului care a avut gustul imens al farsei universale. Toate aceste judecăți nu sînt ați semnificative pentru opera respectivilor scriitori, ci pentru Marin Preda însuși. Autorul *Moromeților* are nostalgia universului țărănesc, închis, a umanității plene, realizată în condițiile comunităților tradiționale. El înțelege mai bine decât oricine că nu mai trăim în lumea aceea, dar nu se poate împiedica să nu-i aducă poate ultimul elogiu. Rămîne însă de cercetat o problemă, odată ce Marin Preda o pune în alți termeni decât aceia ai operei literare. Această discuție este în fond necesară pentru că luminează structura cărții sale fundamentale. A existat acea lume după care tinjește scriitorul, modelul acela de umanitate a fost el real vreodată? Credem că nu, ea nu a fost presupusă decât în *Moromeții*, s-o luăm de bună acolo, așa cum este. Considerațiile din *Imposibila intoarcere* trebuie raportate la romanul lui Marin Preda, nu la lumea însăși. În felul acesta, vom ajunge să considerăm mai toate articolele din cartea lui ultimă drept texte cu valoare literară, de comentariu la o lume fictivă, perfect valabilă în imanența ei. Rezultatele sint excepționale într-adevăr, și am putut citi textul care dă titlul volumului ca pe una dintre cele mai bune pagini de literatură pe care ni le-a dat vreodată Marin Preda și una dintre cele mai frumoase elegii pentru o lume care a pierit.

Se naște însă o altă întrebare, cu mari consecințe în felul nostru de a gândi opera lui Marin Preda. Fiindcă romanele sale nu prezintă lumea țărănească așa cum o vede el în *Imposibila intoarcere*. Chiar dimpotrivă. Era o lume brutală, roasă de incertitudinile de nesiguranță morală, diferențiată pe interese nu tocmai minunate. Și totuși, autorul ne vorbește de ea ca despre cea mai bună dintre lumile cunoscute. Atunci înseamnă că ceea ce tratează el în volumul de publicistică nu este tema aceea a lumii lor, a țărănilor. Lumea pe care o crede el a țărănilor în *Imposibila intoarcere* nu este lumea lor din *Moromeții*. Gîndul mare se mai departe: nu este însă proiecția aceasta de comunitate guvernată de legi morale perfecte tocmai tema intimă a autorului, tema povestitorului, cum o numește Marin Preda? Ea reapare de altfel și în *Risipitorii*, foarte vag, aspirația către ea provoacă trama personajului Constanța, și mai ales în *Intrusul*, unde i se consacră un întreg capitol și este prezentă difuz în toată evoluția lui Călin Surupăceanu. Toată lumea a luat de bună căutarea de către autor a temei povestitorului, dar noi nu trebuie să adoptăm poziția autorului față de propria sa operă, ci să vedem dacă nu putem distinge noi înșine constanțele și motivele fundamentale ale acestei opere. Este o întreprindere mai conformă cu menirea criticii decât tipetele răgușite cit de tare ne-a plăcut citit pe de-asupra al cărții.

Marin Preda s-a considerat întotdeauna la largul său în lumea *Moromeților*, în care a văzut șansa lui de a realiza tema țărănilor, obsedantă și chinuitoare pentru conștiința lui artistică și socială. Prozatorul a încercat de mai multe ori să circumscrie propria lui temă, într-o altă zonă socială și umană, prin *Risipitorii* și *Intrusul*, situându-se în afara universului propriu. S-a întors pînă la urmă la primul său roman, și putem bănuți cu vîitoare carte va fi tocmai volumul al treilea al *Moromeților*, anunțat în interviul dat lui Adrian Păunescu. Într-adevăr chiar o supoziție va fi romanul lui Niculae, personajul cel mai drag al lui Marin Preda și după toate probabilitățile, purtătorul temei povestitorului. Intre timp, era s-a conturat mai ferm, în cele două romane citate mai sus, și în *Imposibila intoarcere*. *Intrusul* și *Risipitorii* au arătat posibilitățile și limitele pînă la care poate Marin Preda să iasă din lumea creată încă de la *Intimirea din pămînturi*. Credem că el nu va fi niciodată un prozator cu multiple înfățișări și cu domenii variate de investigație artistică. Nici nu are nevoie de așa ceva. Este proprie temperamentalului său și mijloacelor sale de expresie investigația unui univers circumscris încă de la început, pe care însă îl stăpînește ca nimeni altul, în care este suveran. Adîncimea pînă la care va ajunge în înțelegerea lui va da mărima scriitorului. Așa a fost și Reboreanu. Tonantele paralele sint necesare tocmai pentru luarea conștiinței în posesie a teritoriului propriu. Am remarcat de altfel mai demult că și *Intrusul*, de pildă, este scris în termenii *Moromeților*, că mentalitatea personajelor de acolo este moromețiană, că prozatorul nu s-a schimbat, cum a vrut. Mai explicită era însă propensiunea către o lume ideală din punct de vedere moral, visul utopic și raportul său cu lumea reală. În acești termeni se află tema povestitorului, așa cum o găsim în cărțile publicate de Marin Preda pînă acum. Volumul de publicistică vine să confirme supoziția noastră. Prozatorul avea nevoie să se detașeze de modul său de expresie curent, pentru a se regăsi pe sine. Obiectiv, într-un roman, el se supune fără să vrea, în virtutea talentului de a crea lumi independente de voința sa, legilor de conduită a personajelor sale, psihologiei și problematicei lor. Cum s-ar spune, este dominat de ele. Altfel este însă cînd spune direct ce crede despre lucrurile pe care le tratează în romane. Ideea lui Marin Preda

despre țărani este alta decît țărăni înșiși în romanele sale. Căutînd o lume perfectă, o societate ideală, prozatorul folosește imaginile unei copilării transfigurată, pentru a tenta reconstrucția morală a omului. Întrebarea sa principială este: cum putem face o lume care să poată fi gîndită perfect din punct de vedere moral, în condițiile în care fundamentele morale tradiționale au dispărut în care omul știe că nu dă seamă decât față de el însuși, ceea ce pare că nu mai dă seamă de loc. Răspunsul este sugerat în *Imposibila intoarcere*: prin revitalizarea formelor de existență tradițională, a țărănilor, a comunităților organice. În același timp se ivesc și scepticismul, presimțirea că soluția este inoperantă. De unde tonul cuceritor din cartea de articole, nota elegiacă și evocarea băgăturii din fața fierăriei lui Iocan. Probabil că abia acum va putea Marin Preda să pună problema sa în altă formă decît aceea a lumii țărănești, cînd este constient mai mult decît oricînd de faptul că clasa lui nu mai există și că nici n-a existat așa cum și-a imaginat-o el. Oricum, vom vedea ce va urma. Cu toate că nu bănuim metamorfoze spectaculoase în universul artistic al lui Marin Preda, posibilitatea lor există.

Perspectiva noastră asupra *Imposibilei intoarceri* este deci schimbată, și însuși titlul cărții apare mai lămurit. Volumul de publicistică este urmarea logică a unui proces interior de definire, de clarificare estetică. Insistența reporterului de la revista *Luceafărul*, cum îi spune un critic incurcat, a fost de natură catalitică, dar cartea însăși a avut alte resorturi decît o discuție săptămînală pe teme diverse, într-un hebdomad. Era un proces necesar înainte de încheierea *Moromeților*. Nimic nu este întâmplător și de circumstanță într-un destin literar neobișnuit.

Nu trebuie de aceea să căutăm în *Imposibila intoarcere* ceea ce nu a pretins să facă. Opiniile cărții sint edificatoare pentru universul lui Marin Preda. A le discuta în afara lui, ca propoziții teoretice, cu valoare generală, este dezavantajos pentru autorul nostru. Printr-un straniu mecanisim, critica ajunge de multe ori să exalte carentele unui autor, mai mult decît meritele deosebite. Iată dezaordul lui cu Sartre pe marginea ideilor acestuia din urmă cu privire la Genet. Marin Preda pornește de la premiza că a acordat cuiva calitatea de sfînt înseamnă deosemenea a-l da de exemplu moral. Din punct de vedere teoretic este cu totul altceva: a realiza în mod absolut o atitudine umană în fața existenței. Logica lui Sartre este fără cusur. Dacă sfîntii binelui căutau să excludă orice urmă de rău din sufletul lor, Genet a vrut, dimpotrivă, eradicarea binelui. Nu înseamnă că tentativa lui este și acceptabilă. Filozoful francez nu face judecăți morale, ci de cu totul altă natură. Marin Preda nu este un teoretician și retenția lui față de Sartre vine din cu totul alte motive decît acela că autorul *Drumurilor libertății* ar fi comis erori. Spun erori, în mod intenționat, fiindcă aici nu are dreptate Marin Preda. El consideră o greșală drept eroare. Greșala aparține moralei, pe cînd eroarea este de domeniul logicii. Sint eronate judecățile care se abat de la legile adevărului, iar greșala este nerespectarea legilor morale. Poate că un prozator nu are nevoie să știe toate aceste lucruri, un critic nu le poate trece sub tăcere și nici să laude micile cusururi. Exemplele s-ar putea înmulți.

Imposibila intoarcere este într-adevăr o carte de excepție, semnificativă în evoluția unui destin literar, a cărei importanță va fi înțeleasă cu adevărat numai în urma unei discuții reale, lipsită de elanuri facile.

Aurel Dragoș MUNTEANU

AGORA

Masacrul inocenților

Lunie.
O drum scurt,
Oțelul, cînd anul trecut păsări și vite înecate,
Lucase în locul durerii chipul narativ al
unduirii fără nervi.
De la Rimnicu-Vilcea la Călimănești.
Cu o „Dacie”.

Din loc în loc, spulberături de ciresi copti
hîrjîndu-se în iuteala mașinii ațîțau vîntul.
Tocmai la vremea cînd noua prăsilă de
vrăbii o anului, întia, odată cu gîrlă înalt
(era n spic ca vrăbia, era-n pai ca treia...) ieșise
la exercițiile sale de zbor.

Griul dă curaj, iar păsările cîntă în virginitatea
curajului.
Amestecați cu scamele plopiilor, cu cărbușii,
cu propriile lor ciripiri core cad ca niște alune
sau ca niște mari stropi de ploaie
jur-impregiu, puii pipirii — unii încă fără
coadă, alții smălțuți cu galben la cioc — a-
glomerau vîpșurile verzi ale șanțurilor laterale,
burușeni mărunt, vîzduhul de jos, ogoarele
din apropiere și moderna cravată lată a șoselei.
Pentru o sămînța sau pentru o părere,
din joc ori din beția că își încep destiul, ne
veneau înainte ca iluzia și rămași locului, ci-
ripoau scaldăți în rotunjimea luminii.

Să fugă?
Nici gînd.
Instinctul de apărare la virsta lor e încă
debil, reflexele n-au ajuns la toată agilitatea.
Pare un fel de a doua leșire din ou, din vîș
și din somn coborîrea aceasta fragedă din
scutece pe crengi, din cocop în țîrba, de la
cuburii în potecă. Ori, ces- altceva decît niște
poteci mai mari și mai periculoase, pe care
în locul — odinioară — numai al mlecului, al
gizei, al șarpei sau al broaștei umbă acum
corespondenții lor: oamenii cu, oamenii și
vehiculele.

Alte tipuri de viteză, de violență, de pericol.
Adaptarea nu se face ușor și nici dintr-o
dată.

Brusc, încă un pui. Și... vai!
Da, de-abia după ce mașina în mers neacelerat
— intercalată însă în fluxul și circulația
celor două sensuri, cu accentele lor de
rapiditate și scop, care nu se incurcă în senti-
mentalism — cîșăpise un pui bleștă cu du-
sioia, de-abia atunci mi s-a deschis în fața
ochilor cartea camagiului întreg.

M-am uitat în urmă, Nu-l putuse ocoli. O-
colise mai mulți, în mai multe rînduri. Dar
acum fusese imposibil. Din spate venea alt
șofer. Din față încă doi. Puiul nu fugise fiind-
că nu știa că trebuie. Și roțile își conjugosera
brutal forțele peste degetarul de carne și
pene.

Cițiva centimetri de iluzie.
M-am uitat, spuneam, în urmă: pasărea
sigilose ca singele ei un punct din larga po-

GRAVURA
GERMANĂ
DE EPOCĂ

GHEORGHE ISTRATE

Lebedele

Aud respirînd sub ferestrele mele
acele lebede cu gitul pur
rotit prin carnele neantului,
pe virful aripilor aducîndu-mi
Oracolul.

In urma lor
cenușile de aur se coboară.

E timpul să-mi ung trupul în nectarele
pe care ele l-au vărsat din ochi
în cupa galbenă amefitoare;

E timpul, deci, să-mi pun
veșmintul de răcoare
cu-n gest ce-mi netezește tîmpla.

Sint așteptat la curțile marelui împărat! —

In calea mea trimbițele glăsuilor vor
împlinirea poruncii...

ION POP

Memorie de septembrie

Mult îmi plăcea să privesc peste aceste
acoperișuri,
In palidul spațiu al lui septembrie.
O muzică preclasică — ziceam — unduioase
coline,
Norii purtînd fără scîrbă gunoii și cîntecul,
Sîngele și suav-prăfuita,
Desueta memorie.

„Din lacrimi izvorăsc nori fericiți”. Încă
libere
Coridoare-n văzduh se deschideau pentru
păsări —

Zburau de altfel
La ore diferite. De peste drum
Uzina de apă suia în pereții mei
Un murmur de voci anonime.
Izbucneau sunetul și culorile.
Nici mîna ta, mamă, ștergînd fereastra,
Nu putea șterge vreuna.
Culegeam invocația, grijania, pulberea,
Orbitele-n flăcări, argintia
Uzata rotulă a toboșarului.
Auzul meu era, metaforic vorbind,
Un cimitir al săracilor.

Trăia, așadar,
Unul, încă tînăr, aici,
In acest cub de aer. Prietene
li erau fereastra — și-o lungă frază.
Arunca
In ea virgule,
Precum semințele
In țărîni.
Aștepta.
Aici și aici.
In blîndul, îngăduitorul secol cutare.
In palidul spațiu
Al lui septembrie.

Umanismul lumii tehnice

Este o eroare să se considere că studenții recrutați de institutele tehnice de învățămînt superior provin exclusiv din rîndul elevilor buni numai la matematică sau fizică. Proba de selecție, fiind repartizată în prezent pe aceste discipline, solicită elevii la un efort suplimentar, fără însă a-i rupe de plăcerea cititului. Cit de actuală este și azi afirmația lui Miron Costin, din *Predoslovie* la „De neamul moldovenilor”: „că nu este alta și mai plăcută și mai de folos în toată viața omului zăbăvă, decît ceitul cărților”. De altfel istoria culturii universale ca și a culturii românești oferă numeroase exemple celebre de interferențe între pregătirea culturală și cea de specialitate. Einstein a fost nu numai un fizician de geniu ci și un om de vază culturală. Iubea muzica, literatura, artele plastice. Autorul teoriei relativității, ce încerca să dea un răspuns la întrebarea „care este geometria care corespunde realității obiective”, petrecea ore întregi în tovarășia capodoperelor literaturii și muzicii universale. „Dostoievski, spunea el, îmi dă mai mult decît oricare alt gînditor, mai mult decît Gauss”.

E greu de stabilit cit ce aparține poeziei și cit matematicilor profesorului universitar Dan Barbilian, cunoscutul poet Ion Barbu. De altfel, într-o schiță de portret a marelui său profesor, matematicianul George Titeica afirma că acesta e cuprins de „demonia literară”. „Poarta prin care poți aborda lumea greacă — afirma Ion Barbu — nu este obligatoriu Homer. Geometria greacă e o poartă mai largă, din care ochiul cuprinde un peisajiu auster dar esențial”.

Pasiunea pentru cultură privește cele mai largi sfere din lumea tehnică. Iată-i, de pildă, pe studenții în institutele tehnice de învățămînt superior s-ar părea că trăiește o lume ruptă — sau străină — de fenomenul cultural-artistic contemporan. Nimic mai neadevărat. Numai cine trăiește permanent în mijlocul acestor micro-colective (care ajung uneori la peste 10 000 de studenți) poate avea o imagine mai reală a gîndurilor, a preocupărilor și intereselor acestor oameni tineri. Studențimea tehnică, printr-o gamă complexă de manifestări proprii, sau prin participarea la altele, dovedește atracție pentru cultură în general, pentru literatura de calitate, modernă — în special. Matematica superioară șlefuește inteligențele și le deschide căile spre piscurile literaturii de calitate, românești sau străine. Științele tehnice operează cu noțiuni exacte, nu cu ficțiuni, contribuind la formarea unor raționamente logice, extrem de utile în abordarea unor probleme care n-au nimic cu tehnica. Poate părea curios, dar pentru inginer înțelegera unei opere literare este asemănătoare dezmembrării unui agregat complicat în elementele sale componente. Studenții Politehnicii cîțesc, se informază, sint receptivi la nou. Ei nu sint străini de Steinbeck, Faulkner, Camus, Ionescu, Kafka sau Joyce. Literatura română clasică și contemporană este de asemenea prezentă prin Sadoveanu, Arghezi, Eminescu, Rebreanu, Stancu, Preda, Nichita Stănescu, Adrian Păunescu, Marin Sorescu ș.a. Ei sint receptivi la cunoașterea bogăției spirituale și a operelor de artă din alte țări. Îmi amintesc cu cită pasiune au urmărit studenții facultății de Tehnologia Construcțiilor de mașini o expunere, pe care le-am făcut-o în urma unei vizite în Italia. N-a fost necesar niciun efort special pentru a-i avea în sală. Această formă a dialogului direct profesor-student trebuie să invite la meditație amîndoi factorii. Efectul educativ în acest caz este neabătut de eficient. Nu poți fi bine pregătit profesional, nu poți fi un om cult numai ascultîndu-i pe alții. Este nevoie de un efort propriu permanent, iar formarea unei personalități de mare suprafață stilințifică nu se mai poate face azi fără împlinirea domeniului de specialitate cu aprofundarea marilor cuceriri ale spiritului uman.

Marin RĂDOI

JACQUES PREVET :
Plăcerile progresului

Utilitatea satirei

Cind vorbim de rolul literaturii in formarea conștiințelor, e bine să nu uităm un lucru: educația se face pe două căi, prin combaterea anumitor deprinderi și cultivarea altora. Exemplul bun, evident, stăruiește gustul de a fi urmat; personajele literare care încorporează un ideal de viață superior, dacă sînt creații artistice adevărate, adică trăiesc, se impun, nasc o autentică simpatie, exercită o influență puternică asupra cititorului. Aceștia se dispută să le ia drept modele de comportare, fără nici o conștiință, dintr-o pornire lăuntrică adică.

Dar și prin disolidarizare se pot obține rezultate educative, nu mai puțin importante. In personajele literare cu apucături detestabile, cititorul recunoaște raclele sociale pe care ar vrea să le vadă dispărute și învață să identifice și să deteste mentalitatea care le generează. Așa spune chiar că aceasta formă de educație civică prin artă are adeseori o mult mai mare eficiență practică. Denuțarea convingătoare a vicilor morale creează un curent de opinie publică împotriva lor, făcîndu-le exercițiul dificil. Din vechime am moștenit dictonul că moravurile se corijază rînd. La obiectivele satirei, spiritul adevărat mai ușor; sarja inteligentă și ironia subțire nu dau sentimentul dascălelii. Pe urmă, însuși rîsul e o confirmare a justei criticii; el se dechancează spontan; dacă n-am fi convinși în forul nostru interior că apucăturile ridiculizate sînt efectiv demne de dispreț, n-am ride, văzîndu-le denunțat mecanismul. Spun aceste lucruri știute, deoarece literatura noastră satirică pe teme contemporane e încă săracă, și cu Mazilu singur, nu se face primăvară. Succesul pieselor lui Aurel Baranga arată că nevoia există de o vervă caustică la arsură careia să fie supuse diverse atitudini retrograde. In general, funcția critică a literaturii trebuie dezvoltată, dacă vrem efectiv ca scrisul nostru să contribuie la lichidarea unor năvăruri incompatibile cu normele etice ale civilizației socialiste.

Pe terenul acesta ne lovim însă de câteva obuzități, care, la rîndul lor, se cer infrinse. Sintem moștenitorii unei strălucite tradiții satirice. E de ajuns să-l amintesc aici pe Caragiale. Ce autor comic din lume îl egalează în drăcească lui putere de a face rîzibile lichenismul, demagogia, infatuarea nerodită, impotura, servilismul și at-

tea alte păcate sociale? Arta de a minui cu această încercată incisivitate tăișul satirei ar arătat că o posedă și Zaharia Stancu și Marin Preda și Eugen Barbu și Titus Popovici și Fănuș Neagu și Paul Georgescu și Marin Sorescu și Nicolae Velcea, ca să numesc numai cîțiva dintre scriitorii noștri contemporani. De ce, atunci, vestejirea în literatură a vicilor social-morale, pe care e chemată să le facă a dispărea extinderea și adîncirea conștiinței socialiste, nu se exercită din plin? Pentru că stăruie încă o idee greșită despre sfer-

lubișai și vremii. Printre ei se găseau incontestabil mulți oameni probi, moștești și serioși. „Miticismul” e un fenomen real, satirizat cu o neegalată ascuțite critică de Caragiale, dar avea dreptate și Camil Petrescu să reliefe în rîndul a-celorași umanitățile existența virtuților pe care le dovedește eroul său.

Sigur că o critică bine ținută își delimitează obiectul. Atunci însă cînd orice detaliu portretistic al unui personaj literar e interpretat ca rezultat dintr-o generalizare absolută, sau dintr-o trăsătură categorială dominantă, satira devine aproape imposibilă. Și am toți prea bine că umflarea caricaturală îi conțera efectul artistic și implicit pe cel educativ. Pe urmă, dacă apucăturile urite denunțate n-au urmări grave, nu stîrnesc indignare și rămîn mici păcate omenești, nimeni nu le ia în serios. Foarte bine că humoristii noștri au pornit să atace obiceiul luării de bacșuri! Dar manifestările spiritului venial ori ale egoismului apucător îmbracă în viața obstească forme mult mai nocive care merită să fie supuse unei bălăcări insistente. Încă o observație: Persistă iarăși credința greșită că sănătatea societății noastre rezultă din înfățișarea anselor foarte reduse pe care le au, să se exercite deprinderile rele, fără a fi sancționate. Șmecherilor nu le reușesc pungașiile. Pe indivizii care-și transformă slujbele în mici moșioare prospere, îi așteaptă inevitabil, chiar și la sfîrșitul unei schițe, concedierea. Chiulungii nu sînt avansați ș.a.m.d. In aceste condiții, satira apare inutilă. Pentru ce ne-am mai bate capul să mobilizăm conștiințele împotriva unor rele care sînt stîrpite automat?

In realitate vigoarea satirei însăși, libertatea ei de a se exprima public, dovedesc, practic sănătatea orînduirii noastre. Obiectivele criticii indică ceea ce se prețuim. Cînd focul ei se îndreaptă împotriva atentatorilor la avutul obștesc, implicit conștiința socialistă se face simțită. Cînd îi supunem derizivii pe demagozi ne afirmăm încrederea noastră în forța adevărului și în elocvența muncii tenace, constructive. Partidul care o astfel de literatură și, promovînd-o, îl vom ajuta considerabil și direct în nobila sa operă destinată să faurească un om nou.

Ov. S. CROHMĂLNICEANU

faptele și vorbele

ra reprezentativă a imaginilor artistice. Cîțimea de generalizare implicată fatal în ele e lărgită abuziv la întreaga societate. Autorul prezintă o întreprindere care merge alandala. Riscă să i se reproșeze imediat că denigrează economia națională. Iși propune să fixeze tipul actual al specialității în invirteli? Trebuie să-l arate exercițiind și talentele numai pe o soară extrem de restrînsă (mașaginer cel mult) și ajungînd să fie prins cu ocazia mică foarte repede (după maximum două-trei luni). Vrea să satirizeze un caz de incompetență administrativă? Are enorme dificultăți, unde să-l plaseze spre a nu se considera vizat în totalitatea sa comertul de stat, Ministerul Construcțiilor sau Consiliul Popular al Capitalei. Gazetele sînt însă, paradoxal, caline de asemenea fapte, e drept localizate exact. Literatura nu poate totuși să ramînă la strictul dat controlabil, fără a cădea în simplu reportaj; ceea ce se înțelege mai greu e că imaginile artistice cu sens critic surprind fenomene. Acestea nu implică neapărat structura întregii societăți, ci semnaleză doar anumite tare ale ei. Trașem oare concluzia din portretul satiric al lui Marius Chicoș Rostogan că toată dascălimea română sau măcar majoritatea ei avea fizionomia „pedagogului de școală nouă”? Ar fi o calomnie. Caragiale însuși își amintea cu evlavie de învățătorul său Pînă și Mitică nu-i reprezintă pe toți micii

MIHAIL VOINESCU

In vară, în iarnă, în toamnă...

Tară — iubită veșnică a tuturor,
Prima pe care am cunoscut-o
In afara mamei.
Ajuns aici
Mi-e dor să simt sub miini cinepa ta —
Părul;
Ochii tăi mă răcoresc;
Visele tale — codri;
Răsufarea ta cînd îți umblu pe miini—
Pe drumuri,
Gustîndu-ți sudoarea izvoarelor dintre
munți,

Dar mai ales carnea, pămîntul
Negru și tare,
Uscat și prăfos,
Grunduros și înghețat,
Nisip și mare: senzația dragostei
Tăvălîndu-mă
In vară, în iarnă, în toamnă și
In vecii vecilor, dintotdeauna todeauna,
mereu.

Invocație

Frate mai blind, rămas acasă,
Dă-mi bucuria începutului,
Dă-mi liniștea stejarului,
Dă-mi curajul semănăturii
Și dă-mi puterea secerătorului,
Pămîntule,
Fratele meu,
Tatăl meu,
Mama mea,
Și eu insumi
Leșînd întunecat din timp.

Rotiți, rotați, rotunzi

Lanurile de grîu îți taie miinile,
Pămîntul te ia și te duce
Și pașii se leagănă rotiți, rotați, rotunzi.
Vino, mamă, de mă scaldă și mă usucă!
Vino, Mară, cu părul negru și moale!
Și lăsați-mă
Menit in vecii vecilor
Cum sint.

confidențele unui maniac

Inainte de primul război mondial, Yvonne Blondel, fata ministrului Franței la București, s-a dus să petreacă, împreună cu alți tineri din societatea înaltă, citeva zile la o moșie, undeva prin Argeș. Acolo, cine știe cum, a cunoscut un tinar țaran de care s-a îndrăgostit și cu care s-a și măritat. Tatăl ei, care în perioada neutralității noastre a jucat la București un rol diplomatic de primă importanță, a plecat apoi urmîndu-și în alte țări prestigioasă carieră iar ea a rămas toată viața în satul din Argeș, unde a trăit ca o țărăncă de la noi.

Incercați să vă reprezentați nu numai ne-maipomenitul scandal monden, dar mai cu seamă viața pe care a dus-o de atunci această femeie, fără toalete, parfumurile și balurile high-life-ului în care fusese crescută ca domnișoară. Toată viața a muls vaca, a muncit ca orice țărăncă, a mîncat mămăliță și ceapă în loc de stridii și homari, a umblat legată la cap cu basma și probabil descultă și nu a mai vorbit decît cu accent parizian) o românească învățată ușor, căci dragostea e profesorul cel mai bun. A mai vorbit francezeste o singură dată, după al doilea război, cînd întîmplarea a făcut să treacă prin satul acela o doamnă din București, fostă prietenă din tinerete, căreia i-a măritat cu viața i-a fost foarte grea, dar de-o fericite fără seamă.

Mult înainte de acest fapt real, Maupassant scrisese o povestă cu subiect identic, cu singura deosebire bineînțeles, că lucrurile se petreceau nu în Argeș, ci în Corsica. Nu se mai poate ști dacă Yvonne Blondel citise această năvălă care-l prefugura destinul, dar Maupassant scriind-o (e o năvălă frumoasă dar nu cine știe ce) nu i-a dat, dincolo de o antiteză destul de forțată, toată semnificația pe care o implică. Fieca diplomatului francez devenită țărăncă din Argeș a întruchipat absolutul iubirii, care e în primul rînd o moarte: a trecut brusc, săgetată fulgerător, într-o insulă a lui Euthanasius. Moartea pentru lumea ei, cu care a rupt irevocabil orice legătură, a trecut efectiv „pe lumea cealaltă”, de neconcepțit din perspectiva vieții ei anterioare. Lăsînd la o parte toate imaginile convențional-romantice ale prîntesei îndrăgostite-de-un-păstor, ale domnișoarei excedată de lux și frivolitate dar atrasă de un țaran voinic și chipes, lăsînd la o parte tot acest repertoriu idilic și rousseau-ist, gîndiți-vă la ce a putut să-și spună o viață întregă aceste două ființe atît de flagrant deosebite ca educație, obiceiuri,

gusturi și mai ales ca viziune asupra lumii. Fără doar și poate, tînăra franțuzoaică s-a dat acestui bărbat dintr-o nebulie, fără să-l cunoască: n-avuse în nici un caz cînd și cum să afle cu ce fel de om se condamnă la perpetuă înlăntuire. Desigur, în primele luni, în primele veri și în primele ierni, totul trebuie să-i fi părut de o nouă exaltanță: dar au trecut decenii în care nimic sau aproape nimic din tot ce învățase și preluise înainte nu mai avea rost. Ca după treizeci de ani și mai bine să declare că a avut parte de o fericire fără seamăn, înseamnă nu numai că bărbatul acela o fi fost un om deștept și bun (care, oricum, nu se poate să nu fi trecut totuși din cînd în cînd măsura, cu vorba ori cu fapta, cum se întîmplă, îndeosebi după băutură), dar înseamnă mai ales că universul în care a pătruns i-a oferit o împlinire absolută, axată pe valori fundamentale și desfășurată în consonanță cu marile ritmuri firești ale vieții elementare.

Personal nu pot suferi diferitele forme de demagogie rusticizantă, sămănătoristă, pășunistă și celelalte. Pe de altă parte știu că necesitatea istorică transformă din ce în ce mai repede structura milenară a lumii țărănești în altceva și că, așa cum spune Marin Preda cu lucidă melancolie, întoarcerea e imposibilă. Țăranii de azi au televizor, știu tot ce se întîmplă în lume, care nu mai e pentru ei acel cosmos închis a cărui auză trece prin vatra satului lor și al cărui elogi îl făcea atît de inspirat Lucian Blaga.

Dar răsfoiesc citeodată albume cu fotografii vechi, din tineretea mea sau a părinților și bunicilor mei: mă frapază mai ales îmbrăcămintea femeilor. Unele mode au fost frumoase, crinolinelă de pîldă. Dar altele? Ce mai pâlării, ce vulpi caraghioase atîrnate pe umăr! Ce cirionți frizați fără noimă! De necrezut pare azi pe drept atunci vestita frumusețe a multor coconae. Pe lângă acestea, cit de mare și nesimțită e grația feminină și eleganța de secole neschimbăta a ilor și fotelor, ce nobilă e simplitatea fără de fard a chipului femeiesc legat cu basma, ca al Choephorului lui Eschil!

Nu vreau cituși de puțin să fac și eu exhortații bucolice, de care mi-a fost totdeauna silă. Mă gîndesc la extraordinaria și îndelungata alchimie interioară a Yvonnei Blondel, mă gîndesc la marea ei reușită metafizică.

Alexandru PALEOLOGU

UMANITĂȚI

Sociologie și viață

ADINA RAC: G-ps

Volumul masiv de Cercetări sociologice 1938—1971 al acad. Miron Constantinescu, e o lucrare antologică în care au fost adunate o parte din studiile sociologice ale autorului, printre care unele redactate în 1939 și publicate (amănunt istoric tulăvător), ceva mai tîrziu, în 1942, de prof. Dimitrie Gusti și unii dintre colaboratorii săi într-o vreme în care tînărul cercetător era închis pentru activitate politică comunistă.

Acest „amănunt” nu lipsit de importanță explică, în parte cel puțin, atmosfera de viață intensă pe care o degajă studiile acad. Miron Constantinescu. Intr-adevăr ele nu sînt aride speculații de cabinet, nu au la bază doar cercetarea (valoroasă și aceea, fără îndoială) a unor bibliografii. Aceste cercetări sociologice pot fi văzute ca un contact direct cu realitatea. Am început, cu triste realități sociale din îndreptarea capitalistă, mai apoi cu altele, cu noile procese de restructurare sociale apărute după eliberare în cadrul revoluției socialiste din țara noastră.

Încă tînărul sociolog a urmărit (înainte de izbucnirea celui de al II-lea război), la fața locului, simptomele unor grave procese sociale. Astfel studiază „procesul de sărăcire” în satul Orșia din Argeș, depășiri cantitative în masa țărănișii locale, depășiri precedente schimbării calitative. Pentru cei care citează acest studiu ca și altele din aceeași perioadă (Bogații din Dimbovița, Sepreus. Un sat de agricultori din secolul Tisei. Cercetări, sociologice despre exodul rural în România în perioada 1937—1939) concluziile la care ajunge autorul lor sînt cu atît mai evidente cu cît ele se întemeiază pe expunerea directă a faptelor, a vieții sociale cunoscută nemijlocit. De altfel, cu toată riguroasa științifică a cercetătorului, participarea sa afectivă la situațiile pe care le expune este de asemenea evidentă, o participare care nu tulbură cît, dimpotrivă, mediază înțelegerea fenomenelor. Neînțelegerea în studiul sociologiei (și tocmai acestora ne adresăm acum invitîndu-i să cerceteze această lucrare) vor găsi într-însa cazuri elocvente în dramatismul lor, cum este acela — o pîldă între multe altele — al lui Ion Marin B. Lezu, care de 50 de ani, n-are pămînt, are 8 copii și trăiește din trei pogoane pe care le ia „în parte” de la învățătorul M. Radu. Dă dijma, e „în ascultare”. Vite n-are. Și e... moșten. „N-am unde munci, dar copiii mei știu totți carte”. Exodul rural ca și procesul pauperizării țărănilor în acei ani este urmărit, desigur, și în cifrele statistice, acestea fiind stabilite tot de autorul studiilor, prin investigațiile sale pe teren. Dar chiar și cifrele pot să exprime multe altele.

De departe, atît departe încît acele întîmplări care se întîmplă aproape moarte iluminează pe cărări. Departe e, atît departe încît acele întîmplări care se întîmplă aproape moarte iluminează pe cărări. Departe e, atît departe încît acele întîmplări care se întîmplă aproape moarte iluminează pe cărări. Departe e, atît departe încît acele întîmplări care se întîmplă aproape moarte iluminează pe cărări.

O altă semnificație a cercetărilor întreprinse în socialism, privind în-deosebi, istorica luptă pentru stabilizare în anii 1947—1948 și procesul de urbanizare în țara noastră. Si aceste studii purced de la analiza realităților sociale specifice a cazurilor concrete. In ce privește importanțele și alit de actuale fenomene sociale legate de procesul urbanizării, acad. Miron Constantinescu a urmărit cu precădere zona Slatina — Olț și zona Brașov, zone în care fenomenele în cauză sînt deosebit de active. Sînt studiate astfel schimbarea poziției unor pături sociale în procesul socialist de producție, trecerea unor mase rurale spre viața urbană și urmările, pe diferite planuri ale acestor deplasări de populație, urmările schimbării muncii agricole cu cea industrială transformări în mentalitate, restructurarea relațiilor dintre oameni etc. Trebuie să amintim de asemenea, studiile referitoare la responsabilitatea socială și la integrarea socială a tineretului, probleme prezentînd un deosebit interes. Amintindu-le, n-am epuizat nici pe departe sumarul acestui important volum de studii sociologice. Căci cercetarea proceselor sociale este completată printr-o serie de studii referitoare la metodologia sociologiei, la istoria sociologiei românești, la raporturile sociologiei cu alte științe sociale. Trei „reper” de care un istoric al literaturii trebuie să țină seamă, trei studii închinete lui Nicolae Bălcescu, Simion Bărnuțiu și Nicolae Iorga incheie acest volum.

Trebuie să remarcăm pe lângă exactitatea explorărilor de teren, fermitatea și consecvența concepției sociologice și dialectice materialiste care prezidează în toate cercetările sociologice ale acad. Miron Constantinescu, de la dramaticele studii ale tineretelor sale pînă la prospectivile actuale. Acest volum al cercetărilor sociologice ar trebui, fără îndoială completat — azi cînd au apărut interesante antologii publicistice retrospective — printr-o culegere a articolelor lui Miron Constantinescu din anii (1935—1940) și din anii de după 1945. Ne gîndim la articolele publicate în Cuvîntul liber, Era nouă, Reporter, Dacia nouă, Viața românească și Cadrul reprezentînd — nu mai puțin decît cercetările sociologice recent editate de Academie, viața și lupta unui militant comunist.

DUMITRU CONSTANTINESCU

În Codrii Vlăsiei

In Codrii Vlăsiei, la lumină,
S-a văzut o pasăre rară.
Trăiește cu ochii închiși
Din zori pînă-n seară.

Dar seara e-un tremur în pleoape
Nervos, pe adîncuri prea pline,
Spun unii c-au văzut-o aproape
Și foarte aproape de mine.

Spun eu că pe piatra aceasta
Care mi-e suflet se-asează.
Că fiecare stea îi mîngîie creasta
Cu cite o răz.

Și tine în gheare, dar nu ridică
Piatra cu vinele calde.
Cînd bate din aripi setos, fără frică
Din umeri îi cresc mai înalte.

Timpul în trecere palid înseamnă
Locul de sus cu negre flori.
Codrii Vlăsiei se-nmoaie în toamnă
De seara și pînă în zori...

VIORILĂ CHIRILĂ

Aievea

Adîncuri, lespezi de cristal
suind pe dinăuntru în lucruri
obstacolele curg din ideal
dar se întorc spre începuturi.

Alunează licheni pe crengi
trunchiul copacilor devine
o altă rădăcină unde sus
nardul dispăre către sine.

Depart e, atît departe
încît acele întîmplări
care se întîmplă aproape moarte
iluminează pe cărări.

Privim din nou cu despărțire
cerul atîta de frumos,
singurătatea pleacă din iubire
descoperind stelele-n jos.

MIHAI DUȚESCU

Cînd am intrat în Moldova

Mi-au ieșit copiii înainte cu struguri,
la Odobești. Incepuseră să se coacă
strugurii în Moldova și copiii stăteau
pe marginea drumurilor și îmi

ofereau
struguri așa cum și-ar fi oferit
nimile

și hainele și fruntea lor lînsă de
zimbrî. Stăteau copiii pe marginea
drumurilor ca niște statui. Ca la
Pompei stăteau, rămași acolo de
cînd izbucni vulcanul neiertător,
de cînd muriră voievozii.
Stăteau copiii în iarbă și înverzeau
de parcă marea îi scotea
vii pe nisipuri.

Cărțile școlare și suferința anonimului

Cînd vine toamna, încerc de ani și ani un mare regret: de ce sînta toamnă o atît de multă manualelor școlare nu-i include — cu contribuții decisive — și pe scriitorii? De ce nu se urmează obiceiul de-venite tradiție, de ce se ignoră o idee care, nerealizată, poate avea incalculabile urmări?

Tipografi s-au întrecut pe sine, fiecare carte școlară e un dar pe care mesterul literelor de plumb și al rotativelor îl face copiilor țării printre care, desigur, se numără și copiii lui. E vorba așadar de o urioșă întreprindere gospodărească, de un ritual intim, cold și totuși solemn, de osemuit cu coacerea piilor în cupatoare de lut. Cerealele tipografice miroase parcă altcum, fixată pe filele cărților școlii, mai impregnată cu culoile și mireselele pămîntului românesc, mai tandră decît cea cu care noi, oamenii mării, ne tipărim cărțile și jurnalele.

Și au aceste cărți un destin super, ele ajung în miini flămînde de înțelepți daruri, sînt cărți pe care memoria nu și le refuză niciodată, oricînd, dintr-un colț al amintirilor răsară coperta ei colorată diofan.

Dar — tristețe! — numele scriitorilor nu figurează pe frontispiciile lor, ei nu sînt ispiții să rein-

noade în prezent firul unei tradiții care a adus glorie literelor românești. De la lenchiță Văcărescu, autorul unei gramatici, la Pann, Arune Pumnul ori Maiorescu, scriitorii au iscolit și manuale. Scrierile asociat cu alți institutori leșeni, ajunseseră să lipsească zeci de titluri, prefăcînd modesta-bădăuță într-o adevărată casă de editură. Mulți ani după moartea lui, copiii țigurilor Moldovei învățau

CALLIMACHOS

încă pe cărțile răsopitului, iar Sadoveanu s-o școlait investit cu datoria de a-l urma. Textele acelor cărți ar putea să fie și azi, nu doar un fond de cercetare do-cumentară a editurii didactice și pedagogice, ci materie de cur a tipăriturilor de azi. Cu o chibruță, nouă montură, ele pot să strălucească, înlocuind paginile vechede cu care sînt umplute — în cea mai mare parte a lor — manualele scrise de cele mai multe ori de către profesori care sînt în-cioșăți, oricînd, dintr-un colț al amintirilor răsară coperta ei colorată diofan.

Nu e prima oară cînd îmi afirm gînduri ca acestea. Riscînd să mă repet, mă întreb de ce înaltul sfat al editurii mă înainte pomente nu

apelează, așa cum a promis, la pano scriitorilor? Colaborările cu ei sînt accidentale și neconcluzive. Cunoscu scriitorii care ar tradi ani de zile pentru a avea fericirile de a semna cartea (ori cărțile) cu care și-ar „răscumpăra” sfințele „păcate” ale copilăriei. Și nu mă gîndesc numai la cărțile de citire sau la cele de limba română. Scriitorii pot contribui la scrierea și o manualelor de istorie sau geografie.

Inchipuți-vă că i s-ar cere lui Zaharia Stancu să „coloreze” cu alese istorice momente eroice ale trecutului. Știu că Fănuș Neagu ar realiza mici bijuterii compunînd „lecturi obligatorii” iar Nichita Stănescu ar verifica miraculos, punînd stăpînire cu versuri de două ori memorabile, pe „hectarele” de pagini unde se mai răsfotă micul și anonimul făcător de rime.

Ce-ai zice de o carte iscolită de Eugen Barbu, Fănuș Neagu, Adrian Păunescu, Radu Coșanu, Teodor Mazilu, M. R. Iacoban, Manole Auneanu, Ion Băieșu, Neagu Rădulescu, Dan Deșliu, Al. Caprariu? I-am enumerat pe scriitorii ce semnează (ori au semnat) cronica... sportivă...

Toamna e primăvara cărților școlare.

Gheorghe TOMOZEI

Nicolae BALOTA

Fete cu ochi mari, melancolici...

De-a lungul zecilor de ani de viață literară m-am întâlnit deseori cu îngimfarea, cu umflarea, cu orgoliul împins până la extrem. De ce să ne umflăm? De ce să ne umflăm? De ce să încercăm să-i facem pe contemporanii noștri să creadă că noi, scriitorii, sîntem făpturi excepționale? Sînt mii, poate zeci de mii de scriitori pe suprafața planetei. De unde știm noi că mulți dintre aceștia nu scriu mai bine și mai frumos decît noi? Să nu ne îngimfăm. Să nu ne umflăm. Să nu ne lăsăm orbiți de orgoliu. Ușor de zis. Greu de implinit. Totdeauna, și odinioară și acum, viața literară a fost otrăvită de certurile și neînțelegerile dintre scriitori. Victor Hugo a spus odată, într-un cerc de scriitori, că dușmănia literară este mai mare decît ori care alta. Cît am fost tînăr n-am suferit din această cauză, dar mai tîrziu... Mai tîrziu... Nu... N-ar fi bine să vorbesc aci despre aceasta. Dar într-o zi tot va trebui să vorbesc.

Cînd am intrat în cafeneaua literară a fost pentru mine un eveniment de seamă. La scriitorii tineri, ceva mai în vîrstă decît mine, mă uitam cu sfială iar uneori chiar cu teamă. Pe cei bătrîni îi priveam cu infinit respect. În casa din București a unor prieteni ai fratelui meu Gheorghe, preotul, am fost poftit într-o zi la masă. M-am dus. Gazda care era în curent cu preocupările mele îmi rezervase o surpriză. Într-o odață, în așteptarea mesei, se aflau, sosiți acolo înaintea mea, doi domni, unul tînăr și altul bătrîn. Tînărul era șchiop, timșorean se pare, și în timp ce-mi strîngea mîna mi-a spus: «Sînt pictor și ilustrez săptămîna de săptămîna revista. Se zice...» Mai tîrziu aveam să-l cunosc și pe directorul acestei reviste — care n-a avut o viață prea lungă. — pe subtilul jurnalist care a fost Clarnet. Schilodul avea o natură veselă și l-am simpatizat de îndată. Era Brutus Haneș. Scriitor era celălalt, bătrînul, și încă ce scriitor! Pletos, bărbos, mustăcios și sfios ca un copil din cauza surzeniei. Așa mi s-a părut, la întîia întîlnire, primul traducător al lui Faust în limba română. Ion Gorun, pe numele lui adevărat Alexandru Hodos. Era, se pare, originar din Țara Moșilor, venit și stabilit de multă vreme în București, ca atîția alți scriitori de dincolo de munți. La masă nu s-a vorbit nimic despre literatură ci numai despre gustul bucatelor pe care le mîncam. Crudă, necruțătoare, Istoria literaturii române nu i-a rezervat nici măcar două rânduri. În tinerețe a tradus corect din Goethe, la bătrînețe din Karl May. Să te superi, — pe cine? Omul trebuie să aibă patru pereți între care să se odihnească noaptea și o bucată de piine zilnic. Cînd este scriitor, omul mai are și alte nevoi: o masă, un scaun, cîteva creioane, un teanc de hîrtie... Dar acestea s-au petrecut prin toamna lui 1922.

Publicarea citorva poezii în **Universul literar**, care pe atunci era revista săptămînală cea mai populară, mă dăduse în vileag. Devenisem poetul liceului, deocamdată, după aceea urma să devin poetul orașului și, mai tîrziu, al întregului județ.

Poeți, mai erau cîțiva în liceu. Mai erau și în oraș. Nici județul nu ducea lipsă. Faptul că devenisem cunoscut în tîrg nu-mi producea nici o plăcere, dimpotrivă, mă agasa. Copiii, puși de frații lor mai mari, mă arătau cu degetul: „Uite-l pe ăla care scrie poezii!” Eu eram ăla. Celebritate căutasem, celebritate găsisem. Căpătăm însă, în același mizerabil oraș, și recompense. Fetele romantice se uitau la mine, cînd mă întîlneau, cu mari ochi melancolici și ademenitori. O făceau, desigur, din curiozitate, numai din curiozitate sau, mai ales din curiozitate.

Să putea trăi din poezie? Nu, nu se putea. Unele din fetele ochioase aveau neamuri sus puse care, numai să fi vrut, n-ar fi ezitat să mă ajute să intru într-o slujbă. «Dacă ai neamuri la Ierusalim...» Nu aveam nici un neam la Ierusalim. Și nici nu voiam să am.

O mare parte din **Poemele simple** au fost scrise și publicate în anii petrecuți în acest oraș mizerabil în care, după a-tita vreme, pot declara cu mîna pe inimă, mi-a plăcut cel mai mult să-mi trăiesc tinerețea.

Oare orașul să-mi fi plăcut sau fetele lui dulci care tinjeau prin parcul orașului, sau, seara pe la porți după puțină dragoste?

Cînd am fost tineri, toți am fost frumoși...
Poate nu toți am fost frumoși cînd am fost tineri. Dar mie așa mi s-a părut

atunci. Și așa mi se pare și astăzi după mai bine de jumătate de secol, că toți tinerii sînt frumoși. Despa și-a dat foc și a ars de vie în livada unde vișinile și dîreșele începuseră să se coacă. Valentina și-a atins idealul! A devenit profesoară, s-a îngrășat peste măsură, nu s-a măritat și acum trăiește în același oraș, ca o pensionară. Surorile Scutelnicu s-au măritat și au născut copii, Paleacu a fost de cîteva ori ministru și și-a sfîrșit zilele în puscărie, Lăpturel a devenit milionar și trăiește în puf și belșug pe malurile lacului Lemn. Ani, oameni, viață, cum a spus, și ar mai spune și acum, dacă ar mai trăi, Ehrenburg, L-am iubit și l-am prețuit pe acest mare neliniștit care scria excelente articole de ziar, romane bune, piese de teatru mediocre și poezii lipsite de strălucire. Scriu și eu romane și articole de ziar. Scriu și

eu poezii. Numai de teatru nu m-am apucat deși aproape douăzeci de ani am fost directorul celui mai vechi și mai prestigios teatru din țară, Teatrul Național din București. Pe Ehrenburg, de care am pomenit ceva mai înainte l-am prețuit pentru arta lui subtilă, pentru romanele lui tumultuoase, pentru articolele lui pline de combativitate dar mai ales pentru prezența lui permanentă pe cele mai înaintate baricade ale apărării păcii în lume. Fără pace nu vom putea să scriem, să creăm mari opere de artă, să îmbunătățim și să înfrumusețăm viața. Ehrenburg a fost, poate, cel mai mare și mai înflăcărat jurnalist care a scris aproape zi de zi, în ziarurile sovietice, articole în timpul ultimului război.

Cînd am fost tineri, toți am fost frumoși...

L-am citit pe Ehrenburg cînd eram tînăr. Am aflat de moartea lui pe țăr-mul Mării Negre, la Casa scriitorilor sovietici din Yalta unde compuneam ultimul capitol din romanul **Vintul și ploaia**. Nu cred că un scriitor, oricît de mare ar fi talentul său, poate aborda

cu succes toate genurile literare. Am debutat cu poezii scurte, jucîndu-mă cu vorbele și cu imaginile, am scris și am publicat un volum de catrene iar la maturitate și la bătrînețe am ajuns să scriu cicluri de romane cu multe mii de pagini. În a sa **Istorie a literaturii române** publicată înainte de 1930, criticul E. Lovinescu vedea în mine un **gingaș pastelist**. Nici E. Lovinescu și nici eu însumi nu prevedeam atunci că voi scrie romane și pamflete. În nici un alt domeniu pronosticurile nu sînt atît de incerte și atît de primejdioase ca în literatură și artă.

Plecarea din Roșiori de Vede am descris-o, puțin romanțat, în **Pădurea nebulă**. Întîlnirea din nou cu Bucureștii am mai povestit-o, însă nicidecum pe deplin. N-am s-o fac nici acum. Poate n-am s-o fac nicidecum. Și nu din capriciu. Clipele cele mai grave pe care le-am trăit, nu le-am descris în nici o carte. La durerile cele mai adînci (cărora nu odată le-am căzut pradă) nu am făcut nici măcar aluzii.

Am arătat, în două sau trei articole, cum l-am cunoscut pe Gala Galaction

zaharia stancu: memorii

care m-a luat în miezul verii anului 1922 de mină, a urcat cu mine scările de la **Adevărul literar** și m-a prezentat lui Barbu Lăzăreanu care era locțiitorul, la conducerea revistei, al redactorului șef A. de Herz. Barbu Lăzăreanu, pentru care mai tîrziu aveam să nutresc o mare prietenie, mi-a publicat poezia **Vecina** (care se află în volumul I din **Scrieri**) scurtată cu o strofă, ultima. Manuscrisul acestei poezii l-am pierdut cum, dealtfel, mai tîrziu, am pierdut sau am aruncat sute, dacă nu cumva mii de pagini asupra cărora stăruisem cu mîgăla zile și nopți. Uneori am hrănit ficul nu numai cu poezii și pagini de jurnal ci și cu romane întregi. Dacă îmi pare rău!... Uneori îmi pare, alteori nu-mi pare. Și fără paginile mele, pierdute sau aruncate, există destul gunoi literar pe lume.

Cu plozi napraznice și cu zloată, cu furtuni și cu vijelii, toamna venise de timpuriu în București. Publicațiile literare bucureștene începuseră să se anime iar cafenelele prindeau parcă alt suflet, — un suflet nou, proaspăt, mirosind însă a prăjituri rîncede, a cafea și a bere. Această atmosferă am descris-o, în oarecare măsură, numai pentru că rostul cărții era altul, în **Vintul și ploaia**, „Unde ai fost pe vară? Ce-ai făcut?” Fusesem departe de București, tocmai pe malul Mării Negre, iar despre indeletnicirile mele de pe acolo nu aveam chef să vorbesc.

Adevărata mea colaborare la **Adevărul literar** a început în toamna lui 1922, prin noiembrie, datorită dramaturgului A. de Herz care răspundea de apariția revistei. Despre acest debut am scris deseori. Lui A. de Herz îi datoresc mult. Cu mine, și nu numai cu

VIAȚĂ, POEZIE, PROZĂ

mine, a fost înțelegător și generos. Publicarea versurilor mele în **Adevărul literar** mi-a creat, într-un timp destul de scurt, o remarcabilă notorietate printre colegii mei de scris și de generație. Problemele materiale de viață mi le rezolvasem lucrînd dimineața de la ora șapte la două la Eforia Spitalelor Civile și de la trei pînă la opt seara, în strada Latină la Fundația care edita revistele **Lumura** și **Albina**. Lipeam, într-un subsol umez și întunecos, adresele abonaților. Seara ieșeam la cafenea unde luam o masă frugală și unde, nu o dată, în vacarmul general citeam sau îmi scriam versurile. Examenele la liceul pe care-l urmam în particular tot la cafenea le pregăteam și nu le pre-

găteam prea rău. Treceam clasa și asta îmi era destul. Profesorii! Unii îmi arătau stimă, alții invidie. Nici unul nu a fost cu mine prea sever. Le mulțumesc, cu destulă întîrziere, și aici. Cei mai mulți dintre ei însă nu vor lua cunoștință de aceste mulțumiri. Ei s-au mutat, unii de zeci de ani, supt pămînt, lîngă strămoși.

Pentru a cîștiga notorietate în lumea literatilor nu era suficient să publici în revistele literare din București, să bați cafenelele în care se întîlneau scriitorii sau să lucrezi într-o redacție. Trebuia, în multe cazuri, să mai frecventezi și unul sau altul din cenaclurile literare. Erau trei: cenaclul lui Ovid Densusianu care edita, cu mari greutăți materiale, revista **Viața nouă**, cenaclul profesorului Mihail Dragomirescu și cenaclul, care se bucura de cea mai mare faimă, al **Sburătorului**, pe care îl întemeiasse, îndată după război, criticul Eugen Lovinescu.

În cenaclul lui Ovid Densusianu nu mi-a călcat nicidecum piciorul. Ilustrul savant mi-a inspirat teamă cu mult înainte de a-i deveni student. L-am prețuit și l-am stimat mult, dar nu m-am împăcat nicidecum cu glaciala sa persoană, nici cu poezia rece, pe care o practica cu stăruință și pentru care avea, cred, puțină chemare. Ovid Densusianu, cu toată lipsa lui de chemare, a scris totuși cîteva poezii cu totul și cu totul remarcabile dintre care aș prețui în mod deosebit **Alion Ciobanul**.

Publicam, așadar, în fiecare săptămîna, sau aproape în fiecare săptămîna, versuri în **Adevărul literar**. În somptuoasa clădire de pe Sărindar urcam scara la A. de Herz, îi lăsam cîteva poezii, primeam bonul pentru cele publicate și, la casă, doamna

Ionescu îmi plătea, zîbind, onorariul. Îmi cumpărasem din modestele mele drepturi de autor rufărie, haine, încălțăminte. De dormit, dormeam în subsolul casei din strada Latină — o cameră în care de voie-de nevoie, mai încăpeau fratele meu Ștefan, elev de liceu la Cantemir, prietenul Florin Chiru-Nanov, student la litere, șoferul Adalbert Kiș și trei flăcăi din Ardeal care măturau casa și curtea instituției. Mi se părea firesc. Multe pagini de literatură am scris în subsolul acela și multe cărți am citit tot acolo.

Uneori, cînd mi se face dor de mi se usucă inima după îndepărtarea mea tinerețe, umblu pe strada Latină, și mă uit la clădirea în al cărei subsol am lucrat și am locuit trei-patru ani. De intrat însă în casa aceea, sau măcar în curtea ei, nu intru. Mi-e teamă de ce?

Problema locuințelor devenise după întîiul război, ca și acum, o problemă gravă, însă, așa cum arătam, acum puteam intra, fără sfială, în orice restaurant, în orice cafenea și chiar în destule case. Prin restaurante și prin cafenele salubre intram, însă prin case particulare nici eu nu mă imbulzeam, nici alții nu se pripeau să mă poftescă. Nu purtam nimănui dușmănie pentru neajunsurile pe care le întîmpinam. Uneori nici nu luam în seamă neajunsurile. Mă făceam că nu le văd. Scriam versuri, le dădeam la publicat sau le aruncam în foc și eram adînc incredințat că aveau să-mi vină cu timpul toate cele dorite.

Cîntec pentru cai

O! Cailor! Cailor!
Imi pare rău că nu mai aveți aripi
Ca-n bătrînele basme, ca-n visele mele
Aș încăleca pe unul din voi,
Aș colinda șesurile lumii,
Aș sări peste riuri albastre,
Peste fluvii spumoase aș sări,
Aș sări peste munți, peste mări,
Peste oceane largi aș sări
Să cunosc mai de-aproape lumea,
Oamenii să-i cunosc, fiarele, lupii și lei

Elefanții cu trompe întoarse,
Girafe cu gîtul lung și frumos.
Aș sări din continent în continent,
Aș sări din insulă în insulă,
Pe urmă înfîngid pînterii ascuțiți
Aș silii calul meu cu ochii rotunzi
Să mă poarte din stea în stea,
Să alerge cu mine pe Calea Lactee
Scăpărînd din copite,
Noi stele să fulgere din copite, Luceferi noi,

Să meargă cu mine pînă la capătul lumii,
Fiindcă totuși lumea are un capăt.
O! Voi cailor! Voi cailor!
Imi pare rău că nu mai aveți aripi,
Imi pare rău că nu mai mincați iar,
Imi pare rău că nu vă mai astîmpărați setea

Cu flăcările roșii ale focului.
O! Cailor! Cailor!
Spuneți-mi pe limba voastră, spuneți-mi,
Spuneți-mi ce-o să mă fac fără voi.
Trageți trăsuri, trageți cotiuge,
Nimeni nu vă mai așează pe cap un friu de aur,
Nimeni nu vă mai înhamă la o șaretă de vis.

Aș vrea într-o șaretă de vis să mă plimb
Printre marile continente,
Aș vrea într-o șaretă de vis,
Să mă plimb printre constelații,
Avînd lîngă mine dragoste mea,
Vechea mea dragoste mereu nouă.
Aș vrea să mă plimb pe Calea Lactee,
Cu visul meu să mă plimb pe Calea Lactee,
Într-o șaretă de aur trasă de cai cu aripi.

Ce-o să mă fac eu pe lume fără voi,
Ce-o să mă fac eu în Univers fără aripile voastre?
Aș vrea să vă dau foc să mincați,
Flăcări aș vrea să vă dau pentru setea voastră nestînsă,
Aripi aș vrea să vă dau pentru visele mele nestînsă.

O! Cailor! Cailor!
Lăsați-mă să plîng,
Nici eu nu mai pot să beau flăcări,
Nici eu nu mai pot să umblu
Călare pe unul din voi,
Pe marile șesuri ale Lumii
Și pe marile șesuri ale Cerului.

addenda

Cugetările febrile care urmează au fost scrise de criticul Pompiliu Constantinescu, într-o perioadă greu de determinat — deosebi nu ne-au rămas decît patru pagini de caiet (numerotate de la XXXVII la XXXX) dar care se poate situa, ca stil și preocupări, în epoca sa de formație. Le reproducem pentru uzul celor pe care îi interesează profilul complex al criticului, destul de puțin cunoscut sub raportul omului:

— În viață ca să triumfăm ne agățăm de-un gînd vital. O credință e mai tare decît respectul unui adevăr rece.

— Femeia e instinctul secund sau istovitor în cheltuiala de energie a naturii, e instrumentul perpetuității ei și al scopurilor ascunse — vizibile numai ca ridicul! bărbatul e uriașul înșelat de mirajul unor forme nestatornice: e creatorul etern pe un fond mobil, instinctiv și pulsant ca o baltă vitală!!

— De la femeie, atît se înțelege: că sînt neînțelese.

— Multe personalități sînt lipsite de unica virtute a mediocrității insolente: încrederea în sine

— Multimea se conduce după idei, cei ce o conduc se orientează după concepția materialistă. Cine face însă istoria?

Și unii și alții: adevărul e impletitură de ideologie și materialism. Absolutul e fals, ca oriunde!

— În artă, suprema țintă să-ți fie a fi omenesc adînc, arta vine de la sine apoi.

— Avem o epocă grandioasă pentru lupte de tot felul: se caută personalități să putem servi niște idei, căci strigă sălbatic lumina zilei.

Aforismele lui Pompiliu Constantinescu

— Unii oameni descos scandalurile și turpitudinile altora cu lăcomie ca să-și întărească ei virtuțile pasive: sînt învinșii vieții și victorioșii moralei.

— Împărăția lui Dumnezeu e romantismul desperațiilor de realitatea pămîntească.

— Cei cu vreau talent își amintesc cu o plăcere dărunoasă zilele grele din tinerețe, nu pentru virtutea suferinței, ci (ca) să consemneze izbînda talentului.

— Voința pasivă, inhibitivă, e mai greu de dobîndit: suferi neînțeleși! În luptă, chiar cînd suferi durerea se topește-n frămîntarea faptelor care ne-nălzește și nu reflectează.

— O nouă interpretare a lui Schop: voința fluidă, dinamică, cristalizată-n forme sociale artistice, etice, științifice etc. (progres) înălțurînd conceptul fix, static al budismului neantizator din pesimismul marelui cugetător! Biologismul activ, dinamic — o nouă doctrină, o nouă interpretare a vieții (note și schițe risipite pentru o concepție filozofică integrată privitor numai la ce e uman, viața de aci, rațiune și instinct, nu numai idealitate intelectuală, mecanică, ca-n astronomie de pildă).

Clisee, inedite, înfățișează pe critic și pe soția sa, Constanța P. Constantinescu, care ni le-a pus la îndemînă, confirmîndu-ne epoca în care au fost scrise, ca și faptul că un întreg volum de aforisme ale criticului va apărea sub îngrijirile d-sale.

Barbu CIOCULESCU

ZAHARIA STANCU

Trecerea prin sabie

„Troienele“ este piesa lui Euripide cea mai feminină. Rar atâtea femei pe scenă și rar atâtea nenorocire pe „aple fiecăruia. Dar cea mai nfericită este Hecuba — soția lui Priam, cel înfrânt în războiul Troiei și „plugar a cincizeci de copii“. Asistăm la drama mamei care trebuie să cunoască, să primească drept în față, destinul tragic al fiicelor sale: Andromaca, trasă la sorți și va reveni lui Neoptolem, Casandra va trebui să urmeze soarta lui Agamemnon ș.a.m.d. Ce știm, așadar din războiul Troiei, este bun știut, însă aici se întâmplă altă poveste. Intrăm iarăși într-o „chichiță“, Euripide luminează în detaliu doar Războiul Troiei, odată terminat, urmează dezastrul pentru cei învinși. Care era pe vremea aceea dezastrul cei aștepta pe cei înfrinți? Bărbații erau „trecuți prin sabie“ — deci cu ei se termina, într-un fel, bine. Tragedia trebuia să o îndure femeile, mamele, soțele, fiicele care rămăneau învingătoarelor, erau trase la sorți și trebuiau să suporte robia. Euripide privește cu simpatie spre biruința din gloriosul război. Se pare că această piesă ar reprezenta vibrația lui sufletească la „trecerea prin sabie“ a cetățenilor înfrinți în războiul trecut în acei ani.

Soția lui Hector (Andromaca) plecând în exil, își vede copilul luat și sacrificat. Cum se conturează fiecare femeie în parte? Izbesc mai ales prezicerile Casandrei, nebuna care spune pe sleau viitorul cu un procent atât de mare de adevăr încât ia piuitul și nu este crezută. Altfel ar fi și greu să faci o tragedie cu Casandra care distruge sistematic surpriza. În această piesă apare și Elena, parcă spre a mări jalea celorlalte femei prin frumusețea ei deșantată și fatală. (Să nu uităm că Paris, fiul Hecubei, o răpise pe Elena de la soțul ei, Menelau — de unde și războiul Troiei). Hecuba, îndurerată, îi spune:

„Femeie blestemată, s-ar cădea
Smerită și în straine zdrențuite
Și tremurând de frică și cu părul tăiat
Să vii aici“

Cum ar fi arătat Elena cu părul tăiat? Oricum, dacă-l tăiați parul Elenei, nu-i „lăui toată puterea“. Euripide în această piesă se dovedește din nou un realist, preocupat de psihologia durerii. „Troienele“ — iată o tragedie care s-a tot repetat de atunci încoace, pe diverse scene.

Marin SORESCU

ARTE

FLORIN PUCA: Ilustrație din grupa „Aminări despre mine“

Ce ne apropie, ce ne desparte?

Pe noi, presa, de noi, televiziunea?

Ne apropie bătaia pentru informație. Ne apropie efortul de a pune publicul în cunoștință de cauză cât mai rapidă și cât mai exactă despre ceea ce se întâmplă la zi. Ne apropie strădania de a fi în cauză în numele cauzei și de a milita pentru ca adevărul să se afle în toate drepturile lui. Ne apropie probitatea profesională, obligația de a informa exact și complet. Ne apropie obligația dezbaterii și a pledoariei, formarea unei opinii de public în mod direct. Din punct de vedere al conținutului și al finalității muncii noastre, pe noi, presa, și pe noi, televiziunea, nu ne desparte nimic; comandamentul ideologic are un singur blazon.

Ce ne desparte sînt mijloacele de expresie. Noi, presa, avem cuvîntul. Noi, televiziunea, avem imaginea. Nu și poate nimeni imagina că televiziunea a fost inventată ca să dubleze presa. Că odată citim articolele dimineața în ziar și a doua oară le ascultăm seara citite la televizor. Dacă cinematograful este amenințat de televiziune este pentru imagine. Dacă s-a iscat o competiție între presă și televiziune competiția este tot pe imagine. Una este să relatezi povestind un fapt și alta să îl percepi vizual. Reporterul de astăzi face eforturi teribile pentru ca ceea ce scrie să-l intereseze pe cititor în aceeași măsură în care ca spectator îl interesează ceea ce vede. Eforturile de „specializare“ în presă

sînt evidente dar oare televiziunea face la fel? Televiziunea folosește pînă la capăt mijloacele ei de a vorbi prin imagine?

Dacă ar fi să stabilim un raport între cită imagine și cită vorbire se difuzează pe micul ecran, am observa că prezența cuvîntului este cu mult mai mare. Cel mai adesea, așa cum se prezintă la ora actuală, jurnalul de televiziune este lectură de presă. Cineva stă la o masă și citește ce am citit și noi dimineața în ziar. Cu mici schimbări. În ce constă atunci specificul televiziunii? Documentul despre realitate pe care îl propune reportajul de televiziune nu poate ignora forma percutantă și convingătoare a imaginii. Ceea ce vedem din realitate este mult mai contaminant decît ceea ce auzim despre realitate. Documentele vizuale sunt o probă de realitate directă nemijlocită, ele au capacitatea de a transpune publicul în cauza unui fapt concret. Comentariul de televiziune, oricît de bine structurat, ciștigă enorm atunci cînd e însoțit de imagine. Televiziunea dispune de un corp de specialiști — operatori și reporteri — care și-au depus de multă vreme cartea de vizită profesională. Problema care se pune nu este a conținutului muncii ci a specificului ei. Cred că elocvența comentariului de televiziune are mult de cîștigat de pe urma folosirii documentului vizual, a imaginii.

Sânziana POP

ARTE

revista străină

● L'EXPRESS (13-15 sept. a.c.) Printre evenimentele prestigioase cu care se inaugurează toamna muzicală pariziană, recitalul naistului român Gheorghe Zamfir este consensat la loc de frunte: „Începînd cu 15 septembrie el va fi la Paris, la teatrul Gaîté-Montparnasse, pentru șase săptămîni. Alergați. Lăsați orice treburi. Pentru că, împreună cu alți cinci români care-l acompaniază — la țambal, vioară, clarinet, solz de pește și contrabas — Zamfir reinventează muzica“ scrie în comentariul său Philippe Adler. „...tehnician prodigios, improvizator neîpuzabil, poet inspirat care reînvia folclorul țării sale, unul dintre cei mai bogăți, dintre cei mai puri, dintre cei mai necunoscuți care există, o dată terminate recitalurile de la Gaîté-Montparnasse, Zamfir va cînta timp de șapte săptămîni săptămîni în provincie. După care, singur zeul Pan știe, cînd îl vom mai vedea. Rușii, englezii, chinezii, americanii, toți îl cer.“

● Pablo Neruda (într-un interviu acordat revistei) despre destinul său de scriitor comunist: „Am început să devin comunist în Spania, în timpul războiului civil. Fusesem numit consul. Acolo mi-am petrecut cea mai importantă parte a vieții mele politice. Ca mulți scriitori ai lumii, de altfel. Fuseserăm cu toții atrași de această enormă rezistență antifascistă care a fost războiul din Spania. Și apoi, experiența aceasta a însemnat pentru mine ceva mai mult. Înainte de război cunoșcusem scriitorii care, în afară de unul sau doi, erau toți republicani. Republica însemna pentru mine renașterea culturii, a literaturii, a artelor în Spania. Federico Garcia Lorca este expresia acestei generații poetice, cea mai explozivă din istoria Spaniei de cîteva secole încoace.“

● SOVETSKI EKKAN (sept. a.c.) În pre-gătire la studioul „Lenfilm“ două scriituri: una două piesa lui Evgheni Svart, Ten, în regia Nadejdi Koseverova; cealaltă două noua lui N. Lescov, Tupteții hudожnik care în versiunea cinematografică va purta titlul Drama iz starinnoji žizni. Ecranizarea piesei lui Svart, mărturisese realizarea, este un proiect mai vechi, din 1956, meru amintit din pricina multiplelor preocupări ale unor colaboratori importanți (scenograful Achimov, de pildă). Între timp, Svart, folosind materialul piesei sale Golii Korol a realizat în 1963 filmul-novele Kain XVIII.

● HEBDOMADAIRE POLONAIS (11 sept. a.c.) Cu vîlleul împlinirii a 150 ani de la moarte se publică o succintă prezentare a vieții și activității lui Franciszek Zablocki, unul din cei mai importanți scriitori polonezi din Secolul XIX-ului (a scris peste cincizeci de comedii, drame istorice și opere, satire, pamflete politice, localizări, traduceri etc.). Renumit mai ales pentru activitatea sa de dramaturg, tocmal în perioada cînd teatrul național din Polonia era în plină organizare, Zablocki este autorul unor cunoscutе vovedurii precum: Superstitious!; Soții împăcați sau prejudecata la modă; Sarmatismul etc.

● LE MONDE (14 sept. a.c.) După mai mulți ani de refuzuri constante Charlie Chaplin a acceptat, în sfîrșit, reditarea și difuzarea citorva din filmele sale (Dictatorul, Luminele orașului, Goana după aur, Domnul Verdoux, Charlot solist). Seara inaugurată va avea loc în luna noiembrie în prezenta lui Chaplin însuși care speră că „după cincizeci de ani de glorie publicitate să nu-l denatureze ne Charlie“.

● LES NOUVELLES LITTÉRAIRES (10 sept. a.c.). Euripide, Boccaccio, Shakespeare, Voltaire, Rimbaud, André Pieyre de Mandiargues, Julien Gracq, Borges, Françoise Sagan sînt numai cîteva din autorii ale căror opere recent transpuse pe ecran vor inaugura stațiunea cinematografică de toamnă. „Clou-ul“ sezonului pare să fie reluarea disputatelor anuale între filmele apărute de autor (The Touch de Bertram, Léon de Jacques Brel, Buck și Prelicitorul de Sidney Poitier, cu Sidney Poitier și Harry Belafonte etc.) și cele de conșum (un western cu Claudia Cardinale și Brigitte Bardot, un altul cu Rod Taylor și James Coburn, un al treilea cu Delon, Ursula Andress și Toshirō Mifune, Bulvardul romului cu Lino Ventura și B. Bardot etc.).

● LA QUINZAINE LITTÉRAIRE (1-15 sept. a.c.) Desfășurată în plină vară, adică în plin sezon mort, colocolul adepților „nouliu roman“ a trebuit să aștepte toamna pentru a intra în atenția presei de specialitate. „Nouliu roman“ (cum se definește de la 30 iulie încoace), opinează în comentariul său Anne Fabre Luce, „se orientează azi în sensul unui formalism ascendent“ (a se vedea, între altele, și influența determinantă a criticii de tip formalist, reprezentată mai ales prin lucrările lui Jean Ricardou).

Adr. P.

II. V. Z.

Artă bizantină

Arta bizantină, în toată complexitatea ei, pe parcursul a sute de ani, capătă, în limitele spațiului nostru geografic, moral și estetic, o accepție deosebită. Ea se autorizează de un anume calm structural nației în vigoare și tinără încă, tînd înaintea cu încredere sportivă. Austeritatea arhitecturii de cetate, așa cum se închipuie ea pe vremea construcțiilor lui Constantin cel Mare, făuritorul Sucidavei-Celei, se complinește cu hieratica figură mozaică, cu bogăția coloristică de mai tîrziu, cu broderia de pailat sau de catapetesă. Ecoul se bucură de o simplitate și purificare susținute de intermedieri, sau, adeseori, izvorit direct din mina mesterului autohton, inițiat în modele constituite dar și inovator din principiu, înfrumusețind, dacă ni se permite să spunem astfel, ceea ce găsea de cuvînt să transforme sau să interpreteze conform sufletului său adăpat la alte experiențe.

Transportul masiv de artă bizantină, de concepție bizantină, era efectuat pe două căi, la fel de importante, cu urmări dintre cele mai susținute. Importanța axă a Dunării de jos, în virtutea planului de strategie amintit, cosmopolizase regiuni bogate, reușind cele mai diverse activități umane, mesteri de toate soiurile. O nouă tradiție se formează. Domnul român, familiarizat și trăit la curtea bizantină, albastrii sau mai bine zis aurii la sine de ighemonicon imperial, revine în țară cu o suită întreagă, din care, bătîndu cu usurință, nu puteau lipsi mozaicarii, brodearii mai ales. Pe cît obscur, datorită unor cauze în parte explicabile prin dese schimbări și ostracizări survenite peste noapte din partea noii domnii, poate din pură devoțiune misionară, călugării de ortodoxă credință întemeiază mănăstiri de glorie și faimă recunoscute. Cine decît ei, încurajați de stipendii generoase și la rîndul lor fără preocupări și tocmală cînd trebuie, să fi știut mai bine clarurile de constructori și decoratori monastici. În ateliere domnești și de mănăstire, podoaba lăică sau de cult înfloarește, rafinamentul portretistic iconograf își lasă amprenta. La înmănușarea de fast oriental, rețopit în amblii arzătoare de amănunt întortocheat, de rigoare atențioasă și alchimie alexandrină, de duritate spațială romană și gales-milenară, amurgită-n otrăvă dulce de Nil, melancolie de Egipt, la tot ce înseamnă artă bizantină, seacă de propria ei lărgime, împietrită de o inexplicabilă greutate, semn al măreției unei cauze dinainte pierdute, simțindu-ne și noi, într-un fel sau altul, implicit dacă nu explicit, testamentari de drept și vită ai vechii Rome, am adăugat naturaletă, spontaneitatea savantă născută și suoraviețind unui dezastru convertit în împlinire. Deschisă către verdeața înfrîntor de pădure, ogîndă cu mercur de piatră albastrului petrecut de nori, ea este simbul și bulbul întors spre în afară, strălucind de flacăra celor zece mii de lumînări aprinse la Sfînta Sofia. Coborîți plî-n folclor, mutată din asprimea zidului în marmura caldă și vie a lemnului, redăvine ea însăși, prilej de desfășurare, incipientă din nou câștigată. Galbenul fir brodat se rețoarce pe fluierul ciobă-

nesc fără povară. Este greu de spus limitele pînă la care ajunge. Motivele s-au încrucișat pînă la confundare. Aria portretului, cea mai vastă și subtilă și oarecum capabilă de a fi încercată, sugerează linii de desăfurare, suportă comentarii mai bine fondate. În extraordinar de tare lumină canonicizată și greu auriferă, figura bizantină este trasă în negativul ei neidentificat. O furse a lăcerii și orbirii împuse de alungestul conștient, tăios pînă la impersonalitate. Trebuia un ochi mai împăcat, cu propria sa vocație și nesmintit de culoare, sumbră în îngămădirea ei stihnică, pentru egalizarea adversităților de raport. Realitatea portretului pipăie cu brațe subțiri, dinamica autoportretului. Abstracțiunea pantocrației se umanizează.

Într-o ordine mai înaltă, vi-zînd pictura, lătură a excelenței bizantine de artă, un fenomen aparte își atrage atenția. Asimilarea noastră a fost înecată, organică, pornită din afinități și asemănări. Ea s-a ridicat treptat, reluînd totul de la început, fără salturi neprevăzute, fără dezordini spectaculoase. Cursul firesc al desfășurării nu ne înșală însă. Rădăcinile, de la simplul ornament sau miniatură de carte, de la fresca interioară și excludind către văzduh, transcendînd peretele, altoiesc cugetul la mari distanțe în timp. Dacă n-am avut un Theotokionul Grecul, sărînd din trunchiul atit de departe și comomitent cu faza decăderii bizantine, în schimb, arta națională, în întregul ei, a beneficiat de valorificări simplețene. Pînă unde a penetrat ele, cu cîtă constantă și trîncinică și subtilitate, putem constata privind cu atenție, de pildă, „zgrăvul“ lui Luchian ori sculpturile lui Anghel, admirabile din acest punct de vedere. Cu această remarcă însă depășim cadrul articolului de față și deschidem o altă discuție, demnă, poate, de urmărit în alt cadru.

Grigore HAGIU

MUZICA

Despre „ce“ și despre „cum“

Un cunoscut personaj molieresc care dorea să de-prîndă rostirea aleasă a aflat la un moment dat că declarația pe care el o concepea în forma: „Belle marquise, vos beaux yeux me font mourir d'amour“ se poate rîndu și sub înfățișarea: „D'amour mourir me font, belle marquise, vos beaux yeux“ — ca și într-o sumă de alte înfățișări, fără ca mesajul lui de dragoste să se modifice cu ceva. Sensul frazei rămînea riguros același, în ciuda variațiilor transformări ale formei. Să imaginăm acum o scurtă melodie compusă din cîteva sunete care să spună ceva (ce anume, nu putem traduce lesne în cuvinte, dar ceva destul de precis melodia — pe limba ei — spune) și să-i aplicăm procedeele sugerate de marele dramaturg francez. Este mai mult decît evident că în fiecare permutare vom obține altă melodie, care — probabil — va spune altceva decît versiunea inițială, sau — poate — nu va mai spune nimic. În muzică „ce“ și „cum“ nu pot fi despărțite decît cel mult pentru analiză. Adesea însă obișnuința demersului analitic ne face să uităm acest lucru și ne pomemîn vorbind involuntar despre formă și conținut ca despre lucruri oarecum deosebite, separabile, din care eventual unul poate fi bun iar celălalt prost ș.a.m.d. Cînd Lenin caracteriza „Appassionata“ lui Beethoven drept „un torrent de flăcări într-o albie de granit“ el surprindea într-o formulă sugestivă tocmal îndestructibilă dualitate pe care o constituie în opera de artă sensul și forma.

Oricum muzică este — obiectiv vorbind — un parcurs sonor alcătuit din diverse suprafețe și panze pe care, în desfășurarea analitică, conștientul ascultătorului este angajată în mod obligatoriu. Să ne ducem cu gîndul la un tren-juocărie, cu multe cutituri și tuneluri: vehiculul pornit pe șine parcurge cu viteza constantă un traseu obligat. Asemenea acestuia, conștiința ascultătorului (alerțat de desigur de atenție) parcurge împreună cu fluxul muzical și la viteza constantă a timpului obiectiv un traseu în care toate amănunțele („cotituri“, „panze“, „suprafețe plane“ etc.) sînt determinate de înșeele datele structurale ale muzicii ascultate. Imagazinînd în memorie — pe cît posibil — profilul caracteristic al parcursului sonor și colorînd evenimentul cu aportul propriului fond perceptiv (timp subiectiv, asociații involuntare, participare afectivă și senzorială mai mare sau mai mică etc.), conștiința ascultătorului a înregistrat un mesaj pe care se apleacă să-l

descifreze. Și-l va descifra, îl va decoda — dacă ni se permite termenul — în măsura în care în prealabil s-a familiarizat cu orizontul semantic căruia aparține faptul muzical respectiv.

Acesta este, foarte pe scurt și — inevitabil — schematic, mecanismul recepției muzicale. Sensul însuși al mesajului constituie o invitație, o chemare, o convocare la o anumită stare de spirit (în principal afectivă, dar și contemplativă, volițională, intuitivă, ș.a.m.d.), pe care emițătorul (să zicem compozitorul, prin intermediul interpretului) o adresează ascultătorului. Îmi pare important de subliniat că în conștientul emițătorului sensul nu se concretizează în forme verbale — deci într-un material străin, după care ar urma „traducerea“ lui în sunete — ci direct în forme auditive, prin urmare în materialul specific. Ceea ce explică neașteptatele greutăți întîmpinate de cine vrea să arate în cuvinte ce „spune“ cutare muzică. Ceea ce explică și lipsa de reușită în cazul acelor compozitori naivi ce-și închipuie că a fi studiat armonie, contrapunct etc. și a se fi exercsat în cîteva lucrări de școală (unde, vrînd-nevrînd, imită niște modele) este suficient pentru a le permite să „exprime“ diverse stări și acțiuni formulate de ei la etajul noțional și botezate pentru circumstanță „conținut“. Gîndirea muzicală se petrece în primul rînd în forme specifice (deci auditive) sau ea nu se petrece pur și simplu.

Opinia comună făptuiește uneori greșeala de a considera identice două lucruri deosebite: pe de o parte, impulsul pe care poartă literar (sau un eveniment de altă natură) îl poate exercita în declanșarea gîndirii specifice la compozitorii de tip romantic și, pe de alta, însăși gîndirea muzicală. Pentru a da un exemplu: lectura lui Faust a constituit unul din factorii ce au declanșat în Liszt o activitate creatoare de mare amploare, la nivelul ideilor muzicale elaborate în material sonor, al cărui rezultat final a fost simfonia „Faust“. Dar simfonia nu „traduce“ în sunete piesa lui Goethe. Procesul mental al lui Liszt a fost în cazul amintit fundamental altul decît — să spunem — cel al lui Gérard de Nerval cînd tîlmăcea în franceză capodopera titanului de la Weimar. Relația finală dintre piesă și simfonie, dintre impulsul literar și produsul muzical, ridică probleme extrem de interesante pe care voi încerca să le abordez cu alt prilej.

Am vrut să subliniez aici doar următoarele idei: sensul muzical nu se elaborează în afara sunetelor, ci numai prin intermediul lor; el este transmis de sunete și numai de ele; el nu poate fi comod extras a posteriori și restituit în forme verbale, ci acționează doar în măsura în care ascultătorul a beneficiat de experiența auditivă directă și a fost capabil să decodeze mesajul. Semnificația acestuia, de natură predominant etică, poate fi ulterior comentată (rostul final al criticii muzicale), însă în această operațiune se impune o mare abilitate și deosebită circumspecție.

Pascal BENTOIU

SPORT

Mare brînză!

Limba română folosește, îndeobște, un procedeu foarte simplu pentru a lămuri acțiuni nu de tot simple. Expresivitatea limbii noastre e dată, uneori, de împerecherea aparent obișnuită dintre un substantiv și un adjectiv. Amindouă sînt cuvinte de toată mîna, nu e nici o raritate lexicală la mijloc, pur și simplu în procesul vorbirii adjectivul deturmează spectaculos sensul substantivului. Iată acest „mare brînză“. Nici cuvîntul „mare“, nici cuvîntul „brînză“ nu sînt altceva decît cuvintele de fiecare zi ale buzelor noastre. Zicem „mare“ și zicem „brînză“ aproape la tot pasul. Și totuși, împreună, aceste două cuvinte formează un sens cu totul țesit din comun. Închipuși-vă nu o brînză albă sau grea, ci o brînză mare! Închipuși-vă o clădire mare și observați că, pe cît de normal îi șade clădirii să fie mare, pe atît de straniu e să găsești o „mare brînză“. Aproape că acest adjectiv, „mare“, dă substantivului un sens exact invers decît acela pe care-l are de obicei adjectivul. Cînd zici „mare brînză“ pari a spune „mică brînză“, deși nici mică brînză nu prea merge.

Ei bine, cam acestea ar fi cuvintele cu care întîmpin eu victoria echipei noastre de fotbal la Helsinki: mare brînză!

Vasăzică i-am invins pe finlandezi la ei acasă și dumneata, cronicar sportiv, susții că asta n-ar fi mare lucru, nu? Susții că e un scor care nu trebuie să ne bucore? Păi dumneata zici asta, cînd tot dumneata ai exprimat, acum o săptămîină, părerea dumitale că fotbalul românesc se află pe un drum greșit?

Cam așa îmi vine să mă combat, și totuși susțin că brînză e mare. Mă bucură desigur că am invins. Aș fi fost supărat, ca oricare dintre noi,

dacă ne învingeau cei mai slabi fotbalisti europeni care sînt finlandezi. E bine că nu ne-au invins. Dar asta nu înseamnă mare brînză. La urma urmei, din faptul că o mină are cinci degete, nu trebuie trasă concluzia că totul s-a rezolvat cu organismul de care atîrnă mîna cu cinci degete. Sigur că e bine că toporul nu ne-a tăiat două degete, dar nu putem, pentru asta, să izbușim în rîs în fiecare dimineață cînd ne trezim, strigînd: „eu sînt omul cu o mîna cu cinci degete!“ și „cine mai e ca mine cu cinci degete?“

Să prîvim deci lucrurile normale așa cum trebuie privite: normal. Nici dacă ne dădeam noi patru auto-goluri, finlandezii nu ne puteau bate. Nici dacă ne prezentam pe teren și era forțat, finlandezii nu cîștigau meciul, pentru că, de fapt, nici ei n-au fost pe teren. La televiziune ni s-a comunicat că în tribunele stadionului erau două mii de oameni. Ei bine, nu! În tribune nu era nimeni. Dar absolut nimeni. Televiziunea finlandeză a introdus un zgomot de fond și niște aplauze sărăcuțe ca să nu fie plicticoasă transmisia. De altfel, aparatul de luat vederi ne-a arătat stadionul în toată gloriuținea lui. Nimeni, nimeni, nimeni. Iar jucătorii finlandezi... ce să mai vorbim? Ei jucau cu ghețele puse invers, iar portarii erau extraordinari de caraghioși. Nimeni nu-și făcea nici o iluzie. Numai noi ne bucurăm excesiv de un lucru normal. Finlanda este, în fotbal, cam ceea ce sîntem noi în fotbalul american pe care nu-l practicăm deloc. Orice înfîlînire dintre o echipă de, să zicem, Helmschmit (joc inexistent deocamdată și inventat ad hoc!) din Helmschmitland (Țara Helmschmitului!) și o echipă dintr-o țară

ERATA

Ilustrația apărută în pagina 8-a, din numărul trecut al revistei noastre, aparține pictorului Ion Păuca, și nu pictorului Sabin Bălașa, cum a fost semnată dintr-o eroare tehnică.

Albania — țară inedită

Note spaniole

După veacuri de frământări pentru căutarea și găsirea unui teritoriu unde să se așeze pe coastele occidentale ale Peninsulei Balcanice, după războaie, victorii, vremuri de răstăpînit, conflicte cu periferia Venetiei, cu Roma, triburi barbare, cu Romanii, Hunii, Goții, Avarii și infiltrările slave, Albanezii numiți și Arbanoi, Arbreski, Arvaniti, Arănuși sau cum își spun ei cu predilecție Șalpetari adică „vulturi”, au cunoscut flagelul turc în care s-a resimțit întreaga civilizație europeană, s-au luptat vitejește cu ei, dar au sfîrșit prin a fi subjugati de Mohamed numit Faith, „cuceritorul Constantinopolului” și care după numeroase lupte a sfîrșit prin a-i subjuga.

Bravul popor Șalpetar a stat 5 secole ca și în cea de Peninsulă Balcanică sub dominație turcă. Și cînd osmanlii au fost alungați din Peninsula Balcanică și-au cucerit independența odată cu România, Serbia, Bulgaria, Grecia și alte popoare.

Teritoriul vaste au încăput pe mîna străinilor, dar Statul independent albanez era format și și-a început viața proprie. Peșagi și Ilirienii sînt strămoșii Albanezilor de azi. Vestigiile care confirmă existența Ilirienilor cu 3 milenii înaintea erei noastre, cele mai vechi săpături au fost făcute la Maliq localitate preistorică în districtul Korca unde se află și satul meu natal, Boboshti și în apropierea căruia Ilirienii i-au învins pe Macedonenii.

La sfîrșitul veacului al 4-lea încețoază dominația romană și apar slavii, Slavii au slavizat triburi întregi de Ilirieni, cuvintele slave din limba albaneză datează din această epocă.

În vîl mediu a fost creată o nobilime feudală care profitînd de criza politică a imperiului bizantin a format un principat independent — primul stat albanez. Atacurile turcilor și ale venetienilor au întrerupt procesul de formațiune economică și socială al principatelor albaneze, împingînd Albania la sărăcie. În 1443 o insurecție generală împotriva turcilor a început în Albania, sub conducerea eroului național George Kastrioti Șkanderbeg. Krupa, centrul principal al rezistenței albaneze, a fost oștărit de trei ori de armatele sultanilor în 1450-1466-1467. Dar aceste armate numeroase au fost silit să libereze Krupa după grele înfrîngeri. Conduși de Șkanderbeg, poporul albanez a înfruntat singur și cu succes un șerif de secol, toate atacurile inversate ale oștilor turcești. În aceste lupte poporul albanez și-a apărut minunat libertatea și independența dar a adus o prețioasă contribuție la cultura europeană care a făcut cunoscut în toată lumea numele poporului albanez și al lui Șkanderbeg, numit „apărătorul creștinătății”. Șkanderbeg a fost contemporan lui Ștefan al Moldovei, Mihai Viteazul al Munteniei și cu românul Iancu Huniade, totă luptă mare mare rege al Ungariei Mateios Corvin, supranumit și „Cîinele de Valah”, de dușmanii săi.

După căderea ultimelor cetăți în mîinile năvălitorilor turci Krupa în 1378, Skodra în 1479 și Duxes în 1501, turcii s-au instalat în Albania, au prefăcut-o în vilayete pînă în epocile moderne cînd războiul ruso-turc a dat locurile de moarte dominației regimului feudal turc. Pînă atunci osmanlii au cunoscut doar loviturile revoluțiilor și separațiilor în interiorul imperiului.

La 28 noiembrie 1912 (luna noiembrie a fost favorabilă Albaniei pentru că în această lună s-au pe-recut mari evenimente în cucerirea libertății și independenței lor) s-a proclamat independența Albaniei care a încoronat aspirațiile seculare ale poporului.

Dar acest sfîrșit al dominației străine a însemnat îndrumarea Albaniei spre progresul ei firesc: vechia clasă feudală cu totul străină de popor, ostilă lui, a continuat sistemul dominației turce din trecut împiedicînd toate reformele democratice.

Cu complicitatea regelui nefast Ahmet Zogu, bogățiile poporului, pămînturile, minele, pădurile au fost date străinilor, în special italienilor, care au ocupat pînă la urmă și țara spre indignarea întregului popor albanez.

Atunci s-au infiripat primele nucleee comuniste. Albania a fost invadată de fasciști și de nazifi. Proletariatul albanez a luat arme și cu toată trădarea clasei dominante care s-a făcut complice cu ocupații, proletariatul șalpetar a răspuns acestor ocupații printr-o mobilizare generală a partizanilor care au dat dovadă de o bravură asemănătoare cu eroii antichității. Fiecare bărbat și numeroase femei au pus mîna pe arme și au pornit în

izgonirea invadatorilor. Minuni de vitejie au făcut partizanii din Albania a căror memorie a rămas scrisă pentru viitor în monumentele ridicate de națiunea recunoscătoare a acestor mindiri fii ai săi.

Din Korca a plecat mișcarea liberatoare. Tot la Korca se află un monument grandios închinat eroilor căzuți pentru eliberarea patriei.

În acest Mausoleu sînt îngropați sub lespezi de piatră, sub măștile de flori și celatieni din Boboshti care a fost de trei ori distinsă de armatele lui Hitler și Mussolini. Muncitorii sticlarilor din Korca mi-au dăruit o ură în care se află pîmint provenit din ruinele casei natale la Boboshti. Și tot pe ruinele casei părintești s-a pus o lespeze pe care este scris locul unde m-am născut eu.

Eu am plecat din Albania acum 65 de ani. Am lăsat o țară sărăcă, apăsată, întunecată. În călătoria mea, după 65 de ani, am găsit un popor înflorit, ridicat vertiginos spre culmiile progresului grație pro-

letariatului condus de Partidul Muncii în frunte cu secretarul general Enver Hoxha, un conducător iubit și stimat de întreaga suflare șalpetară.

Fost profesor de limba franceză și filozofie la Korca și Tirana, Enver Hoxha s-a impus alături de luptător — partizan — cit și ca diplomat care a reprezentat Albania la Conferința Pacii de la Paris și a vorbit trei ore și jumătate în șir, apărînd cauza națiunii sale.

Opera partidului comunist albanez se resimte pe toate domeniile de activitate ale șalpetarilor liberi.

Linii ferate și șosele, parcuri care au fost construite prin munca voluntară și benevolă a tineretului.

Cel din urmă sat, cea din urmă localitate este luminată. Dar cea mai importantă realizată este crearea noului om albanez.

Fiecare cetățean nu mai este preocupat de propria sa carieră, de propria realizare.

Eforturile unanime merg spre binele patriei, spre înflorirea și strălucirea ei.

Analfabetismul a fost complet stîrpit. Deosebirile, conflictele dintre diversele confesiuni nu mai există.

Bineînțeles, că nu mai sînt clase sociale. Se munceste în toate domeniile Tineretul scolette o datorie sacră să lucreze pentru ridicarea oricărui asemănător material și spiritual. Beii, latifundiarii, burghezia care a stăpînit Albania, nu și-au lăsat numele lășind ceva patriei.

Totul a fost făcut de popor de la 1944, an în care ne-am eliberat și noi de apăsarea nazistă.

Noi, cei din București care am vizitat patria de origină anul acestuia am fost primii cu multă considerație și chiar afecțiune datorită legăturilor de totdeauna ale celor două popoare.

La București a fost cea mai mare colonie al-

baneză de pe glob. Membri ai acestor colonii au militat pentru eliberarea totală a Albaniei, prin diversele publicații apărute aici.

E cunoscut spiritul ospitalier al neamului șalpetar de totdeauna. Un exemplu din o mie: Pe vremea stăpînirii turcești a fost capturat un hauduc din regiunea Skodrei.

Gubernatorul Skodrei cel mai vechi și mai important pașalic din Albania a pus să vină în fața lui hauducul condamnat la moarte.

— „Nu-i așa întreabă pașa, că pînă la spinzurotoare îți petreci cele mai grele clipe ale zilelor tale?”

Fără să se gîndească mult, hauducul condamnat răspunde:

— „Am cunoscut Pașa, zile și mai grele!... Veniseră la mine cițiva drumeți și eu am suferit cumplit că nu aveam cu ce să-i ospățez.

„Acele zile au fost cele mai grele din viața mea”.

În perioada războiului s-a manifestat cu multă intensitate ca oricînd, solidaritatea șalpetarilor.

Cînd cădea unul dintre partizani, familia lui ca să nu fie absentă de la marea sărbătoare a eroilor își trimetea un reprezentant în gruparea core-și pierduse luptătorul.

Printre acești trimiși nu toți erau capabili să poarte o armă. Participarea lor era simbolică: erau între ei: copii și bătrîni care nu purtau armele.

Cînd la sfîrșit se făcea apelul combatanților, cînd se striga numele celui căzut, reprezentantul trimis, fie el moșneg, copil, soră sau prieten răspundea:

„Prezent”. În felul acesta n-a rămas o familie care să nu fie prezentă dintre cei căzuți pentru eliberarea națională a Albaniei.

Pe drept cuvînt Albanezii sînt mindiri că și-au realizat eliberarea.

Sosind la Tirana un splendid oraș modern, cu blocuri de marmură, vegetație bogată, cu aerul pur, cu apa rece și gustoasă, n-am văzut ca-n tot restul țării dealmînteri, vagabonzi zdrențăroși și, nici bărboși sau indecenți.

Copiii sînt numeroși, sănătoși și surzătorii. Ei umblu parcurile făcute prin munca patriotică de frații lor mai mari. Morală este respectată. Și foarte severă.

Crime, furturi nu există. Albanezul prin firea lui este cinstit. Dovadă că și la noi cînd cineva vroia să aibă un om credincios angaja un „arnăut”.

Și la noi au fost în cele două principate domnitori de origină albanez. N-au rămas în amintirea poporului ca alți levantine care ne-au guvernat.

În timpul ocupației hitleriste un ofiter neamt a abuzat de o copilă albaneză. Și-a plătit cu viața această mirsăvie.

Fratele victimei s-a dus și l-a căcută două război în mai multe țări. L-a găsit la București. Și i-a trimis un glonj în cap.

Justiția statului albanez obligă pe un tînor care a profitat de naivitatea unei fete s-o lă de soție.

— „Dacă dumitale ți-a plăcut fata aceasta, înseamnă că ai urmărit să-ți faci un cămin, să-ți faci tovarășă de viață.”

Altfel vei suporta rigurile legii”.

Și lucrul cel mai interesant pe care l-am admirat în călătoria noastră a fost crearea noului om albanez.

Albanezul de astăzi nu mai este preocupat de propria sa căpătăuială. Carierismul nu există. Fiecare om este pus la locul său, prin voința partidului, care îl cunoaște meritul și îl apreciază.

Interesul tuturor este în primul rînd prosperitatea patriei.

Pentru această prosperitate se dăruie fiecare, creînd corelația om-popor-conducător.

Pe mîinii cei mai înalți ai Albaniei sînt scrise trei cuvinte: Poporul — Partidul — Enver.

Această credință este o garanție a prosperității Albaniei libere, a progresului care se înfăptuiește în fiecare zi, văzînd cu ochii.

Victor EFTIMIU

Motto:

„Pentru a cunoaște o țară, un popor, nu ajunge să cunoști numai sufletul lui — ceea ce spun și făuresc oamenii săi —, e necesar să cunoști și corpul său, pămîntul său.”

MIGUEL DE UNAMUNO

Soseaua serpuieste pe coasta parfumată de măsline și portocalii și însoțită de astru. Prin fața geamlui mașinii defilează sute de palmieri ce-și leănaua lenes, sub briza mării frunzele palmate. Coasta se ridică amenințătoare din mare. Cerul e de un bleu intens. În partea dreaptă, la orizont apar întinderi de nisip care par ciotoșii cîmpiri de arii iar alături lacuri de aur și argint — dominante ici și colo de pîlcuri de pini adormite sub soare.

Plajele se succed, luminoase și liniștite întrerupte în rîstimpuri de sate de pescari înconjurate de mărăcișuri de apă. Muscate și garoafe înfloresc la umbra bolților cu vită. Satele, cu străduțele lor întortocheate printru siduri mari spiole în alb, par niste pete albe pe coasta mării înspumate. Susurul fîntînilor din muntele piatră neagră nostalgice un trecut arab. Aceste sate albe sînt exoticele cele mai frumoase și cele mai pure ale unei arhitecturi populare tradiționale care se păstrează integral. În vîi crește eucahptul care răzuie de departe pare un taur infuriat gata de luptă.

Jos, marea, nesfîrșită și albastră își scoate stîncile cînd colțuroase cînd slefuite de apă. Par conuri de vulcani erupți spumă, clocoți asurzitor. Glasul mării. Chemarea misterioasă a pîncului.

Coasta del Sol a Spaniei nu-și trădează numele. Pe neaștitate, soseaua se depărtează de țărm. O panoramă neobișnuită se desfoldă în fața ochiului observat cu un anumit peisaj. Lanuri de trestie de zahăr își plenează în vînt tecile ușoare. Pe fundalul tabloului măslinele fructe se răsfăță în amiaza toridă de august. Piersicile, grăndețele și poamele de azo-fațas completează cadrul exotic al impresiunilor.

Printre aceste locuri minunate există unul care în poezia toponimie andaluză poartă un nume de o plăcută și tulburătoare rezonanță: Nerja. Așadar ne aflăm pe drumul ce duce la Nerja unde nu vom vedea nici orășelul străvechi și nici litoralul sîncos împodăbit de scoici multicolore.

Vom vizita Cueva — peștera care deschide sarcofagul dinastiei calcarului și a apei. De pe stîncă, de sus, Nerja pare un ioc cu cuburi albe, mai mici sau mai mari. Descoperită spre Levante vede spărgîndu-se cupele zorilor de zi și primetea primele raze de soare, din acel soare binefăcător, care e întotdeauna puțernic aici și ale cărui raze fac transparente și abstruse diminețile și aurie amurgurile.

Sterna, înec, se culundă în mare. Pescărușii zgomolosi zboară pe creste de valuri.

Descoperită la poalele unui deal, o neașteptată și neobișnuită comoră a fost și conținutul ei azi să fie revelația tuturor amatorilor de drumetie, tuturor îndrăgostitorilor de adinc întinecos și rece. Prin anul 1958 în căutare de peripeții și de... illicei vreo cinci conlandri din satul învecinat, Maro, au pătruns mai adînc într-o oră și au putut vedea ceea ce nimeni nu mai răsuiea văzută prin parțile acelu. În fața ochilor incremenți de admirație și de umire peștera se deschidea ca un evantai de otană frumosă. Era în aceeași stare în care a fost lăsată spre anul 1000 i.e.n. de oamenii din neolitic care nu întrebunțau drept necropoli. Cu mult înaintea lor și oameni preistorici au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei vechi prezențe preistorice au locuit-o. Au rămas niște peșteri pe pereții peșterii din paleoliticul superior vreo cîțivazeci de desene murale reprezentînd animale preistorice pe care rînditorul primitiv le prindea și obișnuia să le evocă astfel. De 14 ani de cînd a fost descoperită orștera, prețioasele doveză ale acestei

Am considerat totdeauna că, în istorie, oamenii de cultură adevărați au colaborat pentru salvarea demnității umane.

Un interviu de Adrian Păunescu

— Inci, tovarășe Alexandru Balaci, unele întrebări își ciștigă necesitatea abia după ce au fost rostite de mai multe ori și în prilejuri mai mult sau mai puțin potrivite. Astăzi, o întrebare pe care eu am tot pus-o se arată mai necesară ca oricând: cine sînteți, dumneavoastră, tovarășe Alexandru Balaci?

— Sînt un profesor de limbă și literatură italiană, la Universitatea din București, aflat în concediu fără plată din partea Ministerului Învățămîntului. Lucrez acum ca director al Bibliotecii române din Roma.

Am început să vorbesc despre mine ca profesor, pentru că asta mă caracterizează din punctul de vedere al biologiei mele. De 25 de ani slujesc înaltul sacerdotiu care este meseria de profesor, deși în permanență a trebuit să activez și în alte domenii. Aceste activități s-au răsfrînt de multe ori nociv asupra carierei de profesor. Dar n-au împiedicat-o niciodată. Căci ea îmi e mai necesară decît viața. Nu m-aș putea concepe în afara bombardamentului continuu, al iradierii de sensibilitate și de nou, de candoare și de înălțimi care vor caracteriza totdeauna tineretea lumii. Consider că este sarcina cea mai responsabilă pe care o poate exercita un om, aceea de a prezenta tiparele de frumusețe în care intră întreaga fluiditate, toată plasticitatea unui suflet tînar, însetat de frumos și de cunoaștere. De aceea am căutat ca totdeauna să rămîn un vizitator cîntit de frumusețe, în calitatea mea de profesor de literatură străină.

— Și mai cine sînteți?
— Mai sînt și autor de cărți — destul de multe! — peste 25 de volume de exegeză critică și de istorie literară, privind îndeosebi procesul milenar al culturii italiene; mai sînt autor al unui număr de peste 20 de volume de traduceri din literatura universală. Și am fost — exact cu 30 de ani în urmă — autorul unei plachete de versuri.

— Ati, da?
— Am fost și rîmin, în continuare, un difuzor voluntar al culturii. Am fost și un funcționar al culturii, considerînd-o, totdeauna ca puntea cea mai trainică, de diamant, dintre popoare.

— Trebuie să vă reamintesc că, o vreme, luați cu treburile zilei, mulți scriitori tîneri vă priveau numai ca funcționar al culturii, necitind ceea ce scrieți, neurmărind ceea ce faceți ci — criticîndu-vă! — critica funcționarilor fiind și o necesitate și o modă. Cum ați primit acele atacuri (între care și ale mele) și ce ați reținut din ele?

— Le-am considerat totdeauna ca un avertisment foarte puternic, atît pentru mine (care aș fi dorit, desigur, să fiu cunoscut și ca un om de cultură, nu numai ca un funcționar al culturii) cît mai ales un avertisment pentru organismul din care făceam parte; dar am considerat totdeauna (și într-o ipostază și-ntr-alta), și de la acest ideal nu voi colori niciodată, cultura drept un element al marilor mișcări ale umanității, păstrătoarea valorilor ei esențiale. Am considerat totdeauna că istoria adevărată nu e altceva, și nu va putea să fie, decît suma operelor de cultură pe care generațiile și le-au transmis succesiv ca o torță nemuritoare în jocul lampadoforilor. Am considerat totdeauna că, în istorie, oamenii de cultură adevărați au colaborat pentru salvarea demnității umane. Am considerat totdeauna că trădarea intelectualilor nu există și că intelectualii, în toate epocile omenirii, în evul mediu, în renaștere, în epoca contemporană, colaborînd pentru salvarea demnității umane, s-au dovedit a fi și germeii unei mișcări și transformări perpetue înnoitoare. Această concepție despre cultură îl afirmă și o caracteristică socială și etică. Această concepție este incompatibilă cu ideea de separare și de opoziție între intelectualitate și celelalte forme ale activității umane.

— E, cred, interesant să precizați termenii acestei probleme, cu atît mai mult cu cît despre rolul intelectualității se discută mult în lumea de azi.

— Consider că intelectualii, aceia care exercită atît de delicata profesiune de creator, nu s-au inserat niciodată pe treptele unei ierarhii — care ar putea să pară absurdă — de aleși. Lucrul acesta ar sparge acel șans general, de solidaritate umană, care este baza oricărei creații de valoare omenească.

— În același timp, consider că intelectualii României contemporane sînt conștienți profund de înaltul ideal pe care-l servesc cu absolut devotament, de a face o artă și literatură care-și au izvorul în procesele istorice care au determinat existența zbuciumată a poporului român, rădăcinile lor înfigîndu-se adînc în vasele straturi geologice ale acestei armonioase țări a lumii.

Intelectualii români de astăzi își extrag seva și singele creației lor din investigarea realității și spiritualității noastre atît de specifice. Scriitorii și artiștii României ancorată solid în acest humus atît de fertil al tradiției noastre, își amplifică, își diversifică arta lor prin răsfrîngerea asupra minții și sufletului, a unei noi viziuni luminoase despre lume, societate și viață.

După părerea mea, de îns care s-a ocupat mult cu traduceri, care în nenumărate convorbiri a înregistrat aplauzele scriitorilor din alte zone ale lumii, cred că cultura română

de azi are drept altă lege fundamentală, a dezvoltării sale în spirit umanist, asimilarea a tot ce e mai de preț și mai frumos în spiritualitatea întregii lumi. Am fost aproape 10 ani președintele secției de traducători din Uniunea Scriitorilor și cunosc efortul într-adevăr colosal — după mine echivalent cu lichidarea analfabetismului — al scriitorilor care au tradus în românește, cu abnegație de benedictini, marea majoritate a capodoperelor universale. De mulți ani acel organism bibliografic, denumit **Index translationum** pe care-l publică U.N.E.S.C.O., situează România în rîndul marilor traducători ai lumii.

— Care credeți că este — pentru că ne aflăm aci — capodopera traducerilor în românește?

— E o întrebare din cele pe care italienii le denumesc „cative” adică rele.

În urmă cu 20 de ani, Uniunea Scriitorilor organizase o serie de colective de scriitori cunosători de limbi și literaturi străine, care aveau sarcina să traducă integral pe marii clasici universali. Probabil că nu știți, dar a existat „un colectiv Moliere”, „un colectiv Shakespeare”, „un colectiv Goethe”.

— Cine era președintele „colectivului Shakespeare”?

— Era Mihnea Gheorghiu, cunoscut shakespeareolog, ale cărui „Scene din viața lui Shakespeare” sînt sigur că sînteți informat că au apărut recent în spaniolă.

Din acest colectiv mai făceau parte Ion Barbu, Ion Vinea și anglistii Leon Levițchi și Dan Dutescu, ori emeritul critic de artă Ion Frunzetti.

Revenind la întrebarea dvs. (care ridică în fond problema echivalențelor în domeniul tra-

Cea de-a doua parte a întrebării dvs. ridică problema înscrierii valorilor spiritualității românești în circuitul universal. După o experiență directă de 2 ani într-o țară suprasaturată de cultură și artă — ca Italia — pot spune că sonurile specifice românești răsuna tot mai vast sub cupola lumii. Mesagerii artei și culturii românești sînt trimiși pe toate meridianele lumii și la rîndul nostru primim emisari ai valorilor spirituale.

România contemporană nu cunoaște numai explozia industrială — care-a putut uimi cele mai înalțate tehnologii din lume — dar cunoaște și una dintre cele mai poliedrice prisme prin care se răsfrîng marile sale talente de azi. Prezența românească în lume nu e axată numai pe folclor, Enescu, Brăncuși, ci și pe reprezentanții artei actuale care-și transmit timbrul original, care nu-și refuză nicio îndrăzneală, în căutarea expresivității celei mai colorate, în transmiterea bogatului lor fond de idei și sentimente. Reviste prestigioase din lume primesc și publică asemenea semnale de frumusețe de la noi.

— Cine era președintele „colectivului Shakespeare”?

— Era Mihnea Gheorghiu, cunoscut shakespeareolog, ale cărui „Scene din viața lui Shakespeare” sînt sigur că sînteți informat că au apărut recent în spaniolă.

Din acest colectiv mai făceau parte Ion Barbu, Ion Vinea și anglistii Leon Levițchi și Dan Dutescu, ori emeritul critic de artă Ion Frunzetti.

Revenind la întrebarea dvs. (care ridică în fond problema echivalențelor în domeniul tra-

duciale ale dezvoltării României, acești savanți o consideră — spre deosebire de franceza, italiană, portugheză — că păstrează mai genuin, mai nealterat caracteristicile principale ale latinei vulgare. În același timp româna are o imensă capacitate de a asimila neologismele, în așa fel încît un savant suedez a putut declara că româna este limba viitorului. Iată deci un mare stimul pentru scriitorii care de pe acum, urmînd îndemnul marelui lor înalțat Văcărescu cîntesc patria și crește limba română.

— Limba română — limba viitorului, iată o soluție a universalității noastre!

— Ușor zîmbind ați enunțat, poate nu cu totală încredere, un asemenea postulat viitor, dar căldător cum ați fost pe alte continente, ca și mine sînteți martorul unui viu interes pentru limba și literatura română, nu numai la savanții specialiști ci și în domeniul școlii. În Italia, de exemplu, sînt 17 catedre (lectorate) de limba și literatura română în învățămîntul superior. Prima catedră de limbă străină — cronologic vorbind — în Italia este catedra de limba română

lor de practică, posibilitatea de a fi plasați după terminarea studiilor.

Într-adevăr, universitatea italiană nu cunoaște concursul de admitere, dar nici nu oferă certitudinea slujbei, după universitate. Există de asemenea la studenții italieni aspirația de negare a societății de consum, de întoarcere spre bucuriile elementare ale vieții spre natură. Aceste preocupări se fac manifeste și în literatura ultimilor ani care neagă tehnologia exasperată, mergînd către zonele candorii. Așa este romanul „La spiaggia d'oro” (Plaja de aur) a lui Brignetti, care a primit marelui premiu Strega.

— Cum vedeți dvs. tineretul român?

— Tineretul român dezvoltă caracteristicile de echilibru, de armonie, de construcție ale poporului român și caută în același timp să grefeze pe această tulpină toată eferescența și vitalitatea sa în ipostaza de cuceritor al vieții — așa cum trebuie să se considere orice tînar. Tineretul nostru e participant la dialogul politic, cetățesc. Trebuie totdeauna exercitată cea mai profundă atenție pentru apărarea sensibilității tineretului, pentru toată pură lui disponibilitate.

— Și pentru însoțirea vocălei constructive, de o privire critică asupra lumii. O construcție fără sentimental și repari, fle și amănunte, nu e atît de palpantă.

— Tineretul nu i se poate reproșa dorința de a naviga pe mări, pentru el necunoscute, de a reinnoi experiențe, de a le retrăi, însetat cum este, primordial, de cunoaștere.

— Spuneți-mi, într-o frază, cum e Roma?

— Roma își păstrează atributele de cetate eternă chiar în stridența frinelor celor un milion cinci sute de mii de mașini.

— E adevărat, tovarășe Balaci, că toate drumurile duc spre Roma?

— Există în italieneste cuvîntul „romei” care înseamnă „pelerin la Roma” și oricît de sceptic ar fi un om născut, în ultima seară a sederii sale în Urbs, va arunca o monedă în apele clocoțitoare ale fontinei Trevi. Va fi ars atunci de o sete mistuitoare, care nu se va putea satura decît printr-o nouă reînnoire în orașul eternității.

— Care a fost cel mai răsunător fapt petrecut la Biblioteca română din Italia?

— Comemorarea lui Nicolae Iorga, acest mare istoric al poporului român; iar în viitor sper să fie aniversarea a 50 de ani de existență a acestei instituții de cultură românească în Roma fondată de Vasile Părvan.

— Ce este demnitatea intelectuală?

— A gândi cu capul propriu, a fi un eou sonor al realităților poporului tău, a transmite din ceea ce știi — celor care încă nu știu.

— Care este poetul dumneavoastră preferat?

— Ca adolescent — Ion Barbu. Ca vîrstnic — Tudor Arghezi.

— Pe ce stradă (dacă ar trebui să fiți copac) i v-ar plăcea să rămîneți?

— Pe strada Mintuleasa pe care locuiesc și ca om și care, cum știți, a cristalizat și în proza marelui narator român, Mircea Eliade.

— Care este cea mai frumoasă dedicație pe care ați primit-o ca editor?

— A lui Tudor Arghezi pe volumul **Cîntare Omului**:

Carte, vreau să fii frumoasă.
Firi curat de țiparoadă.
Că țî-a dat de sus lumină
Să te-nalți și să te îmbraci
Mulțumește-ți și te-închină
Alexandru lui Balaci.

— Care ar fi făcătorul de reviste pe care v-ar place să-l înlocuiți într-o după-amiază, pentru o după-amiază?

— În România — pe Zaharia Stancu, cînd conducea **Gazeta Literară**, iar în Italia pe Giancarlo Vigorelli, la revista „Il Dramma” care a devenit într-adevăr o oglindă europeană.

— Pe cine v-ar fi frică să-l înlocuiți, fle și numai o amiază?

— Tot pe Zaharia Stancu la conducerea Uniunii Scriitorilor.

— De ce ascundeți originea dvs. olteană?

— Nu am făcut-o niciodată, nu știu dacă ați citit Scrisoarea lui Elio Filippo Accroca publicată în ultimul număr din Secolul XX. În ea se vorbea despre locul meu de naștere, Aurora (județul Mehedinți). În ultimul număr din **Ramuri** am publicat un articol despre Dante ca un Anteu ar artei realiste iar versurile mele prime exaltă frumusețea mamei mele, cînd: „eram la țară, sub aceeași nuci / cu mindria mea de-a avea între rude haudici / care duraseră în Oltenia legi”.

Trebuie să mărturisesc că exalt perfectul simplu al Olteniei, ca una dintre cele mai pure tradiții latine, dar că mă simt parte integrantă a întregului pămînt românesc.

— Care este primul cuvînt — va rog să fiți foarte sincer! — care vă vine acum pe buze?

— Nu sînteți atît de înspăimîntător cum credeam la începutul interviului, Adrian Păunescu.

— Încă nu știți ce a ieșit.

De vorbă cu ALEXANDRU BALACI

ducerilor, problemă pe care unii au considerat-o „a imposibilității traducerii de poezie”) consider că avem traduceri de mare valoare estetică. Aș putea aminti ca dantolog traducerea **Divinei Comedii**, a lui Coșbuc, efortul contemporan al Etei Boeriu, de a realiza o asemenea excepțională sarcină estetică. Aș mai aminti traduceri din Poe ale lui Emil Gulian și Dan Botta. Consider caracteristică pentru nivelul înalt al traducătorilor români „Antologia Baudelaire” publicată de Geo Dumitrescu. Nu vor putea fi uitați niciodată Krilov sau **La Fontaine** ai lui Argezi.

— Care din aceste traduceri — vă întreb ca dantolog, că așa trebuie să vă spun! — ar merita, luate ca opere de sine stătătoare, nu ca traduceri, să fie retraduse în limbile din care au venit?

— Am publicat un comentariu în trei volume, care a însoțit traducerea **Divinei Comedii** a lui Coșbuc. Era un fel de primă încercare de „reconsiderare” marxistă a marilor poezii dantești. Cu acest prilej mi-am dat seama, uneori cu stupeoare — și eu păstram o imagine idilică despre poetul ardelen! — de starea dantescă a traducerii lui Coșbuc. Uneori expresiile românești erau mai concentrate, mai dense, decît însuși originalul. De altfel, cred că ar fi timpul să se termine cu această imagine ortodoxă a unui poet considerat între clasicii minori. Coșbuc a publicat el însuși un comentariu (în limba italiană) la **Divina Comedie**, intitulat „**La tavola tonda**” (Masa rotundă), în care se demonstrează a fi un spirit virulent, un mare pamfletar, vibrînd de accent sardonice, un foarte fin ironist. Vă spun că am avut un mare succes la o masă rotundă închinată aniversării a 700 de ani de la nașterea lui Dante, la sediul U.N.E.S.C.O. la Paris, cînd am răspuns unui scriitor japonez (care încerca să abilitze ideea că Dante e un scriitor numai pentru bărbați și că niciodată o femeie nu s-a apropiat de el!) că în cultura românească există două traduceri integrale ale **Divinei Comedii**, datorate unor femei. Una, apărută în urmă cu 90 de ani, aparținînd scriitoarei craioveana Maria Kișu, și alta, cea mai recentă, a Etei Boeriu încununată cu o medalie de aur florentină.

— Cît de latină e cultura română și cît de românească se simte a fi vreedată spiritualitatea latină?

— După părerea mea afirmarea conștiinței naționale românești este echivalentă cu descoperirea latinității sale. Așa cum o știe licențiatul în limbă și literatură română, care sînteți, primele voci europene care au salvat apariția acestei surori necunoscute, România, în familia spiritualității latine, au fost umanistii italieni. Chiar un papă Pio II (umanistul Enea Silvio Piccolomini) a sigilat cu o pecete mai trainică decît orice bulă papală această mare revelație către Occident a latinității românești. Umanistii noștri, la rîndul lor, reafirmă că de la Rîm ne tragem, și dimensionau caracteristicile fundamentale ale existenței unei insule latine în marea Ocean slav.

Cu
TUDOR
ARGHEZI
28 mai
1965

— Spuneți-mi de ce, referințele la valorile românești nu intervin în discuțiile din lumea culturii decît cînd e vorba de România? De ce nu sîntem puncte de referință în ecuațiile valorice europene?

— Consider că există certe puncte de referință românești în aceste, cum le ziceți, ecuații europene. Sînt numeroși artiști europeni care se revendică de la asemenea puncte de referință (ca și dvs.), am citit interviul în care marelui sculptor englez Moore își recunoaște filiațiunea din Brăncuși. În **Buletinul de știri** al Bibliotecii noastre din Roma am publicat un schimb de scrisori între un cunoscut critic de artă american și marelui sculptor italian Pomodoro, relativ la covîrșitoarea influență a sculpturii românești C. Brăncuși asupra artei moderne. Revista „Il Dramma” — unul dintre cele mai prestigioase periodice ale Italiei — publică în fiecare număr cite o operă de artă sau un eseu românesc.

— N-am devenit, toți, prin acestea, puncte de referință. Nu se vorbește despre Ion Barbu ca despre Mallarme și despre Caragiale ca despre Pirandello.

— E adevărat desigur; aici se ridică o problemă de limbaj, de expresie, de comunicare. Armonia poeziei a lui Barbu nu va putea găsi rezonanță de cristal mallarmeană, într-o altă limbă de circulație universală. Caragiale s-a mulțumit să triumfe numai prin arta spectacolului și nu a limbajului, a literaturii.

Există o soluție care poate să nu apară utopică, țînd seamă de marelui interes pe care-l arată savanții filologi, în vremea din urmă, limbii române. Cunoșcînd datele spe-

de la Universitatea din Torino, înființată acum mai mult de un secol de către marelui filo-român Giovenale Vegezzi Rusca, prietenul lui Vasile Alecsandri.

— Există niște sincronisme latine?

— Întreaga istorie a raporturilor culturale e o demonstrație a unor asemenea sincronisme. Evoluția statului italian e echivalentă cu a României moderne. Unificarea și independența Italiei sînt sincrone cu ale României. Un simbol al acestui sincronism îl consider a fi pe cel mai pur revoluționar democrat român, Nicolae Bălcescu, acela care a împărțit și ideile tumultuosului Giuseppe Mazzini în ceea ce privește organizarea statelor într-o Europă confederată, liberă, laică. Immormintarea lui Bălcescu în pămîntul ars al Siciliei pecețuiește un asemenea destin exemplar pentru aceia care au luptat pentru libertate, pentru spiritualitate latină pentru „înțelegera duhurilor din această parte a lumii” cum însuși spunea exilatul.

— Ce diferență există, cu toate acestea, între — să zicem! — tineretul italian și tineretul român?

— Există diferența regimurilor politice care ordonează comportamentul tineretului. Tineretul universitar italian — pe care-l cunosc mai bine — aspiră și luptă, uneori în mod anarhic, pentru dobîndirea unor deziderate deja dobîndite de noi. De exemplu: faimoasa problemă a dialogului între catedră și bănci, între profesor și student, **Restructurarea sistemului de învățămînt universitar** (universitatea italiană are o structură neschimbată de pe vremea lui Napoleon!), apropierea studii-

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef: Ștefan Bănuțescu
Redactori șefi adjuncți:
Cezar Bollogh, Fănuș Neagu,
Adrian Păunescu
Secretur general de redacție:
Constanța Joia

REDACȚIA:
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon: 11 51 54; 42 16 10
ADMINISTRAȚIA:
Șoseaua Kiseleff 10, tel: 18 33 99
ABONAMENTELE:
3 luni — 43 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei
Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA ȘINTEI”
Prezentarea grafică: Mircea Popescu
Paginator: Nicolae Ion